

Національний університет «Запорізька політехніка»
Інститут управління та права. Факультет соціальних наук
Кафедра журналістики

Пояснювальна записка
до магістерської роботи

на тему «СВІТОГЛЯДНА ПУБЛІЦИСТИКА Ю. АНДРУХОВИЧА
ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ КОНЦЕПТОСФЕРИ
СУЧАСНОСТІ»

Виконав: студент II курсу, групи СН-319 м
Спеціальності 061 «Журналістика»
(шифр і назва спеціальності)

Мельник Вячеслав Дмитрович
(прізвище та ініціали)

Керівник канд. філолог. н., доц. Панченко С. А.
(прізвище та ініціали)

Рецензент канд. соц. ком., доц. Белькова С. В.
(прізвище та ініціали)

Запоріжжя – 2020 р.

НУ «ЗАПОРІЗЬКА ПОЛІТЕХНІКА»

Інститут управління та права
Факультет соціальних наук
Кафедра журналістики
Освітній ступінь магістр
Спеціальність: 061 «Журналістика»

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Завідувач кафедри Протокол № 2
«14» 09 20 19 року

ЗАВДАННЯ

на магістерську роботу студента групи СН-319 м

Мельника Вячеслава Дмитровича

(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи «Світоглядна публіцистика Ю. Андруховича як засіб формування національної концептосфери сучасності»

керівник роботи канд. філолог. н., доц. Панченко С. А.

(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом Національного університету «Запорізька політехніка» від «10» 06 20 20 року № 154

2. Строк подання студентом роботи 14. 11. 2020

3. Вихідні дані для роботи: праці таких науковців, К. Баліна, В. Буряк, Л. Василик, І. Ващук, А. Вежбицька, Я. Голобородько, В. Здоровега, Ю. Кольцова, С. Корконосенко, Т. Кузнецова, Т. Лильо, Й. Лось, М. Максименко, Л. Печерських, О. Селиванова, К. Сільман, М. Шлемкевич, В. Шуть та ін.

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які належить розробити):

1. Проблемно-теоретичні вектори дослідження природи концепту та концептосфери в контексті публіцистичного мислення

2. Світоглядні концепти як важливий елемент сучасної публіцистичної парадигми

2.1 Історико-теоретичне підґрунтя поняття «світоглядна публіцистика»

2.2. Роль світоглядних концептів у формуванні національної ідентичності українського суспільства

3. Рецепція сучасної медіакартини світу у концептуальній публіцистиці Ю. Андруховича

3.1. Проблемно-змістові параметри публіцистики Ю. Андруховича як засоби реалізації світоглядних концептів

3.2. Особливості стильової манери Юрія Андруховича

4. Охорона праці та безпека у надзвичайних ситуаціях

4.1. Аналіз потенційних небезпек

4.2. Заходи по забезпеченню безпеки

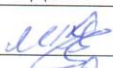
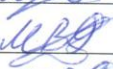
4.3. Заходи по забезпеченню виробничої санітарії та гігієни праці

4.4. Заходи з пожежної безпеки

4.5. Заходи по забезпеченню безпеки в надзвичайних ситуаціях

5. Перелік графічного матеріалу: _____

6. Консультування розділів роботи

Розділ	Консультант	Завдання видав		Завдання прийняв	
		Підпис	дата	підпис	дата
Вступ	Панченко С. А.		27.10.19		27.10.19
I	Панченко С. А.		10.02.20		10.02.20
II	Панченко С. А.		10.03.20		10.03.20
III	Панченко С. А.		03.06.20		03.06.20
IV	Панченко С. А.		04.09.20		04.09.20
Висновки	Панченко С. А.		16.10.20		16.10.20

7. Дата видачі завдання: «12» вересня 2019 року

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

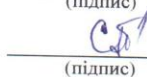
№ з/п	Назва етапів роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1	Збір та систематизація матеріалу	вересень 2019	
2	Аналіз журналістичнознавчого матеріалу	жовтень 2019	
3	Написання вступу	грудень 2019	
4	Написання розділу 1	березень 2020	
5	Написання розділу 2	травень 2020	
6	Написання розділу 3	червень 2020	
7	Написання розділу 4	вересень 2020	
8	Написання висновків	жовтень 2020	
9	Оформлення роботи	листопад 2020	
10.	Захист роботи	грудень 2020	

Студент

(підпис)

Мельник В. Д.
(прізвище та ініціали)

Керівник роботи

(підпис)

Панченко С. А.
(прізвище та ініціали)

РЕФЕРАТ

Текст магістерської роботи «Світоглядна публіцистика Ю. Андруховича як засіб формування національної концептосфери сучасності» становить 85 сторінок, у тому числі основний текст – 78 сторінок. Для виконання дипломної роботи опрацьовано 112 джерел.

Об'єктом дослідження є публіцистичний доробок Ю. Андруховича (збірка «Тут похований Фантомас», публікації за 2014 – 2018 р.р. та).

Предмет дослідження – засоби формування національної концептосфери у світоглядній публіцистиці Ю. Андруховича.

Мета роботи – здійснити комплексний аналіз засобів представлення і формування національної концептосфери як сукупності світоглядних концептів у публіцистичному доробку Ю. Андруховича.

Реалізація мети передбачає виконання таких **завдань**:

- потрактувати теоретичні поняття «світоглядна публіцистика», «концептосфера», «світоглядні концепти»;
- розглянути націєтвірну роль світоглядної публіцистики в контексті історії української журналістики;
- окреслити роль світоглядних концептів у формуванні національної концептосфери сучасності;
- проаналізувати проблемно-змістові параметри есеїстики Ю. Андруховича;
- дослідити особливості стильової манери публіцистичних текстів;
- визначити місце і роль публіцистичного дискурсу Ю. Андруховича у формуванні сучасної медіакартини світу.

Методи дослідження. Для розв'язання поставлених завдань використовувались методи аналізу та синтезу під час вироблення наукової концепції, структурно-семантичний, описовий, спостереження, узагальнення.

Методологічна і теоретична основа роботи. Детально окреслили історичний та теоретичний аспекти публіцистичного дискурсу такі

дослідники як: В. Здоровега [43], С. Корконосенко [50], Й. Лося [64–64], І. Михайлин [68], К. Сільман [88], М. Титаренко [92–93], М. Шлемкевич [103] та ін. Теорія концепту та концептосфери досліджена у працях журналістикознавці: В. Буряк [21–22], А. Вежбицька [29], І. Кожушко [47], Ю. Кольцова [48], Т. Кузнєцова [55], О. Кубрякова [54], Д. Лихачов [60], І. Нікішина [73], О. Селиванова [87] та ін. Творчий доробок Ю. Андруховича досліджували К. Баліна [16], Я. Кулінська [56], Ю. Починок [81], Л. Печерських [78], В. Шуть [110] та ін.

Наукова новизна. Літературна та публіцистична діяльність Ю. Андруховича неодноразово була предметом дослідження в працях багатьох учених. Однак будь-яке звернення до мистецького доробку видатного автора є доречним. Зокрема, у цій роботі була здійснена спроба детального аналізу засобів реалізації світоглядних концептів у публіцистиці та Ю. Андруховича та їх вплив на процес формування національної ідентичності та концептосфери буття. Окрему увагу приділено також особливостям стильової манери есеїстичних текстів.

Сфера застосування. Матеріали магістерської роботи можуть бути використані під час подальших наукових розробок, а також при підготовці лекційних та практичних занять з курсу «Теорія і методика журналістської творчості», «Теорія та історія журналістики», «Сучасна українська публіцистика» та ін.

**ПУБЛІЦИСТИКА, СВІТОГЛЯДНА ПУБЛІЦИСТИКА, ЕСЕЙ,
СВІТОГЛЯДНИЙ КОНЦЕПТ, КОНЦЕПТОСФЕРА, КУЛЬТУРНИЙ
КОД НАЦІЇ, СТИЛЬОВА МАНЕРА**

ЗМІСТ

ВСТУП.....	7
РОЗДІЛ 1. ПРОБЛЕМНО-ТЕОРЕТИЧНІ ВЕКТОРИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРИРОДИ КОНЦЕПТУ ТА КОНЦЕПТОСФЕРИ В КОНТЕКСТІ ПУБЛІЦИСТИЧНОГО МИСЛЕННЯ.....	11
РОЗДІЛ 2. СВІТОГЛЯДНІ КОНЦЕПТИ ЯК ВАЖЛИВИЙ ЕЛЕМЕНТ СУЧАСНОЇ ПУБЛІЦИСТИЧНОЇ ПАРАДИГМИ.....	19
2.1. Історико-теоретичне підґрунтя поняття «світоглядна публіцистика».....	19
2.2. Роль світоглядних концептів у формуванні національної ідентичності українського суспільства.....	29
РОЗДІЛ 3. РЕЦЕПЦІЯ СУЧАСНОЇ МЕДІАКАРТИНИ СВІТУ У КОНЦЕПТУАЛЬНІЙ ПУБЛІЦИСТИЦІ Ю. АНДРУХОВИЧА.....	41
3.1. Проблемно-змістові параметри публіцистики Ю. Андруховича як засоби реалізації світоглядних концептів	41
3.2. Особливості стильової манери Юрія Андруховича.....	50
РОЗДІЛ 4. ОХОРОНА ПРАЦІ ТА БЕЗПЕКА У НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЯХ.....	56
4.1. Аналіз потенційних небезпек.....	56
4.2. Заходи по забезпеченню безпеки.....	57
4.3. Заходи по забезпеченню виробничої санітарії та гігієни праці.....	60
4.4. Заходи з пожежної безпеки.....	61
4.5. Заходи по забезпеченню безпеки в надзвичайних ситуаціях...	63
ВИСНОВКИ.....	67

СПИСОК

ВИКОРИСТАНИХ

ДЖЕРЕЛ.....75

ВСТУП

На сьогодні в українському журналістикознавстві тривають дискусії про публіцистику та її місце в системі соціальних комунікацій. Публіцистика – це найвищий рівень журналістської майстерності, у ній порушуються значимі для соціуму проблеми, вона формує суспільну думку, зокрема й з найважливіших націєтвірних питань, утверджує національну ідентичність та сприяє поступу суспільства.

Особливої уваги надається світоглядній, або концептуальній публіцистиці як царині духовної культури кожного народу. Досліджена передусім з позицій лінгвістичного дискурсу, світоглядна публіцистика потребує глибшого аналізу ціннісного аспекту як журналістський текст, що інтерпретує моральні та духовні принципи крізь призму авторського світосприйняття.

Історичний та теоретичний аспекти публіцистичного дискурсу ставали об'єктом дослідження багатьох учених, як от В. Здоровега [43], С. Корконосенко [50], Й. Лось [62–64], І. Михайлин [68], К. Сільман [88], М. Титаренко [92–93], М. Шлемкевич [107] та ін. Наукову школу дослідників світоглядної публіцистики заснував Й. Лось якому належить значна кількість праць [64–64]. На особливу увагу заслуговують праці послідовників його концепції, як от Т. Лильо «Світоглядна журналістика: Навчальний посібник» [59], Л. Василик «Концептуальна публіцистика як виразник національної ідентичності» [25], М. Житарюк «Соціокультурна модель журналістики: традиції і новаторство» [41] та ін.

На особливу увагу у контексті означуваної теми заслуговують праці вчених, присвячені теоретичному осмисленню понять «концепт» та «концептосфера» як інструменту дослідження цінності журналістського тексту. Серед них В. Буряк [21–22], А. Вежбицька [29], І. Кожушко [47], Ю. Кольцова [48], Т. Кузнєцова [55], О. Кубрякова [54], Д. Лихачов [60], І. Нікішина [73], О. Селиванова [87] та ін.

Так, термін «концептосфера» вперше ввів Д. Лихачов у роботі «Концептосфера російської мови» [60]. Його вчення продовжили не тільки російські (З. Попова та Й. Стернін [79].), а й українські дослідники: О. Піддубцева «Науковий/професійний концепт та його функціонування у фахових концептосферах» [76], Н. Фрасинюк «Концепт як універсальний феномен національних картин світу» [103] та ін.

Оскільки робота присвячена аналізу світоглядної публіцистики одного з визначних діячів української культури, поету, прозаїку, есеїсту Ю. Андруховичу, то методологічною базою стали дослідження художнього та публіцистичного доробку означуваного автора. Заслуговує на увагу стаття І. Ващук «Творчість Юрія Андруховича як об'єкт наукового осмислення» [27], у якій висвітлено основні аспекти досліджень, присвячених різнобічній творчості митця. Серед дослідників К. Баліна [16], Я. Кулінська [56], Ю. Починок [81], Л. Печерських [78], В. Шуть [110] та ін.

Письменницька публіцистика Андруховича також неодноразово була у колі наукових зацікавлень журналістикознавців. Варто взяти до уваги праці І. Ващук «Колумністика Юрія Андруховича як стильова своєрідність у пресі та телефірах» [27], К. Сільман «Письменницька публіцистика як явище на перетині літератури й журналістики (на матеріалі збірки Юрія Андруховича «Тут похований Фантомас»)» [88], Н. Стеблиної «Сучасна українська письменницька публіцистика у варіанті виступів О. Забужко, Т. Прохаська, Ю. Андруховича» [91] та інших. Однак есеїстика Ю. Андруховича є настільки багатограним явищем, що кожне звернення до неї видається **актуальним**.

Мета роботи – здійснити комплексний аналіз засобів представлення і формування національної концептосфери як сукупності світоглядних концептів у публіцистичному доробку Ю. Андруховича.

Реалізація мети передбачає розв'язання таких **завдань**:

– потрактувати теоретичні поняття «світоглядна публіцистика», «концептосфера», «світоглядні концепти»;

- розглянути націєтвірну роль світоглядної публіцистики в контексті історії української журналістики;
- окреслити роль світоглядних концептів у формуванні національної концептосфери сучасності;
- проаналізувати проблемно-змістові параметри есеїстики Ю. Андруховича;
- дослідити особливості стильової манери публіцистичних текстів;
- визначити місце і роль публіцистичного дискурсу Ю. Андруховича у формуванні сучасної медіакартини світу.

Об’єктом дослідження є публіцистичний доробок Ю. Андруховича (збірка «Тут похований Фантомас», публікації за 2014 – 2018 р.р. та).

Предметом дослідження є засоби формування національної концептосфери у світоглядній публіцистиці Ю. Андруховича.

У процесі дослідження застосовувалися такі **методи**: Для розв’язання поставлених завдань використовувались методи аналізу та синтезу під час вироблення наукової концепції, структурно-семантичний, описовий, спостереження, узагальнення. Метод аналізу та синтезу призначений для систематизації даних, отриманих шляхом аналізу теоретико-методологічних засад. Цей метод дав можливість об’єднати в єдину концепцію частини досліджуваного питання, які мали розрізнений характер. Описовий метод використовувався з метою фіксації наявного публіцистичного контенту, що дало можливість дослідити значний пласт текстів. За допомогою структурно-семантичного методу досліджувалася структура та витлумачувався зміст текстового матеріалу. Метод узагальнення допоміг підсумувати засоби реалізації виявлених світоглядних концептів у публіцистиці Ю. Андруховича, роль та місце митця у сучасному культурному просторі.

Теоретико-методологічна основа дослідження. Детально розглянули й окреслили історичний та теоретичний аспекти публіцистичного дискурсу такі дослідники як: В. Здоровега [43],

С. Корконосенко [50], Й. Лося [64–64], І. Михайлин [68], К. Сільман [88], М. Титаренко [92–93], М. Шлемкевич [103] та ін.

Питання концепту як інструменту дослідження цінності журналістського тексту порушували у своїх працях відомі журналістикознавці: В. Буряк [21–22], А. Вежбицька [29], І. Кожушко [47], Ю. Кольцова [48], Т. Кузнєцова [55], О. Кубрякова [54], Д. Лихачов [60], І. Нікішина [73], О. Селиванова [87] та ін.

Творчий доробок Ю. Андруховича виявився предметом наукових зацікавлень багатьох науковців. Його письменницьку та публіцистичну діяльність досліджували К. Баліна [16], Я. Кулінська [56], Ю. Починок [81], Л. Печерських [78], В. Шуть [110] та ін.

Наукова новизна роботи. Літературна та публіцистична діяльність Ю. Андруховича неодноразово була предметом дослідження в працях багатьох учених. Однак будь-яке звернення до мистецького доробку видатного автора є доречним. Зокрема, у цій роботі була здійснена спроба детального аналізу засобів реалізації світоглядних концептів у публіцистиці та Ю. Андруховича та їх вплив на процес формування національної ідентичності та концептосфери буття. Окрему увагу приділено також особливостям стильової манери есеїстичних текстів.

Практичне значення одержаних результатів. Матеріали магістерської роботи можуть бути використані під час подальших наукових розробок, а також при підготовці лекційних та практичних занять з курсу «Теорія і методика журналістської творчості», «Теорія та історія журналістики», «Сучасна українська публіцистика» та ін.

Структура роботи: дослідження складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків та списку використаних джерел. Обсяг основної роботи 78 сторінок. Список використаної літератури включає 112 найменування (викладених на 9 сторінках).

РОЗДІЛ 1

ПРОБЛЕМНО-ТЕОРЕТИЧНІ ВЕКТОРИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРИРОДИ КОНЦЕПТУ ТА КОНЦЕПТОСФЕРИ В КОНТЕКСТІ ПУБЛІЦИСТИЧНОГО МИСЛЕННЯ

Інтелектуальний аналіз світоглядної публіцистики у журналістській практиці допомагає простежити, як вона закріплює на дискурсивному рівні найважливіші концепти, організовує суспільну комунікацію з ключових питань людського буття, привносить у комунікаційний процес значиму інформацію, формує сприйняття суспільно значущих проблем, дискурсивну парадигму суспільно-визначальних цінностей. Отже, така публіцистика, що породжує дискурс на перетині політичного, правового, естетичного, філософського освоєння дійсності, що позначена індивідуально-авторським баченням існуючої проблеми та характеризується виразним ідейним модусом, безумовно, потребує відповідного інтелектуального прочитання.

Зазначимо, що будь-який дискурс нерозривно пов'язаний із формотворчо-ключовими фігурами, основними поняттями, універсальними знаками, константами, символами, кодами, які визначають його структуру, адже процес осмислення дійсності має у своїй основі продуману концептуальну систему. Однією із таких складових конструкцій публіцистичного дискурсу є його «внутрішня форма» – концепт, виокремлення та аналіз якого відкривають нові аспекти якісного осмислення публіцистичного тексту, дають змогу простежити його структурну та концептуальну спрямованість. Термін «концепт» має багато визначень [25].

Концепт – від латинського *concipere* (*conceptus*) – думка чи погляд, основне поняття чи ідея, узагальнення, спеціально сформоване з конкретних прикладів. За словниковою дефініцією концепт – це формулювання, розумовий образ, ментальний прообраз, ідея поняття, саме поняття [109].

У психології поняття «концепт» вживають «як об'єкт ідеальної природи, образ, що втілює певні культурно зумовлені уявлення носія мови

про світ, і водночас прообраз, прототип, ідею групи похідних понять. У мові концепт має певне ім'я, оскільки реальність відбивається у свідомості не безпосередньо, а через мову» [109].

О. Селиванова трактує поняття «концепт» як фрагмент знання, досвід особистості, що включає як мовну, так і позамовну інформацію [87].

У праці «Понятие «концепт» в когнитивной лингвистике» І. Нікішина наголошує, що концепт – це комплекс культурно зумовлених уявлень про предмет, що співвідноситься з поняттям, як набором суттєвих ознак, знань про предмет [73]. Учена пропонує розглядати концепт-мінімум і концепт-максимум. Це твердження запропонувала дослідниця А. Вежбицька. У концепті-мінімумі, вважає вона, немає повного володіння смислом слова, концепт-максимум охоплює «повне» володіння смислом слова [29, с. 214]. Такий концепт містить енциклопедичну добавку, що розширює концепт-максимум завдяки професійним знанням [29].

Важливим для розуміння термінологічного поля концепту є робота відомого російського мовознавця Д. Лихачова «Концептосфера російської мови». Він пише про те, що концепт буде більш повноцінним залежно від того, яким потенційно багатим буде національний, професійний, особистий досвід людини, яка користується концептом. Саме Д. Лихачову належить введення у лінгвістику терміну концептосфера: «У сукупності потенції, що відкриваються у словниковому запасі окремої людини, як і всієї мови в цілому, ми можемо називати концептосферами» [60]. Фактично він говорить про те, що концептосфера – це сукупність концептів нації.

Деякі дослідники розглядають концептосферу як концептуальну картину світу, коли цей термін згадується разом із лексемами, що означають поняття «національність», «народ» та ін. Поняття національної концептосфери розглядається у дослідженні З. Попової та Й. Стерніна, де йдеться про концептосферу народу, групи людей чи окремої людини та «про концептосферу як упорядковану сукупність концептів народу, інформаційну базу мислення» [79]. Такої ж думки і Н. Фрасинюк: «Національна

концептосфера складається з сукупності індивідуальних, групових, класових, національних та універсальних концептів, тобто концептів, які мають загальнолюдську цінність» [103, с. 250].

Сучасні наукові дані переконливо підтверджують реальність існування концептосфери і концептів, а саме реальність мислення, що не спирається на слова (невербального мислення). Так, І. Піддубцева розмірковує про те, що концептосфера носить, очевидно, достатньо упорядкований характер. «Концепти, що утворюють концептосферу, за окремими своїми ознаками вступають в системні відношення подібності, відмінності та ієрархії з іншими концептами» [76].

Характер відношення концептів у межах концептосфери вимагає дослідження, однак загальний принцип організованості на національну концептосферу поширюється, оскільки саме мислення припускає категоризацію предметів думки, а категоризація передбачає впорядкування її об'єктів. Дослідниця припускає, що можна говорити також про існування групових концептосфер (професійна, вікова, гендерна, наукова та ін.). Всі ці концептосфери представляють інтерес для когнітивної лінгвістики, можна зіставляти групову та індивідуальну концептосферу з національною концептосферою, групову концептосферу з індивідуальною і т. ін. У цілому, концептосфера може проектуватися на рівні мовної свідомості; мовної репрезентації; тексту, а значить і дискурсу.

За своєю внутрішньою формою слова «концепт» і «поняття» однакові, адже концепт – це калька з латинської. Як зазначає Ю. Кольцова, для дослідження тексту художнього твору доцільніше використовувати термін «концепт», а не поняття, оскільки слово «концепт» похідне від слова «концепція», тобто поняття, виведене на основі загальної концепції світобачення автора [48]. Вона розглядає концепт як згусток культури у свідомості людини, тобто те, у вигляді чого культура входить у ментальний світ людини, і те, через посередництво чого людина входить сама у культуру, а в деяких випадках і впливає на неї [48].

Погоджуючись із таким трактуванням концепту і його застосуванням до художнього тексту, вважаємо, що коректно перенести його і на публіцистичний текст. Адже, функціонування концептів у публіцистичному дискурсі має «зв'язок між поверхневими і глибинними категоріями»: простежується, як суспільство сприймає його, як реагує на нього тощо. У цьому контексті актуальними є твердження В. Перевалова, що засобами журналістики можна проводити понадтекстову (чи післятекстову) діяльність, тобто через конкретну публікацію чи серію публікацій надавати мисленнєвій діяльності аудиторії принципово нової якості. [77].

Також поняття «концепт» розглядають поряд з поняттям «символ». Однак «символ» і «концепт» – поняття не тотожні. Кожний символ є концептом, але не кожний концепт є символом [65]. Мовний символ не охоплює всього символічного значення, оскільки його може виражати не тільки слово, а й реалія, а також ментальний корелят і слова, і реалії – об'єднувальний їх концепт [98]. Л. Ужченко вважає, що «символ» і «концепт» – поняття «різноплощинні»: термін «символ» релевантний для образно-поетичного світосприймання, концепт же є ментальним оператором трохи ширшого плану, пов'язаний із пізнавальною діяльністю суб'єкта, незалежно від наявності чи відсутності символічного значення і який виходить за суто лінгвістичні рамки, тому вони можуть зіставлятися лише в деяких аспектах, зокрема, коли вони вербалізуються і стають одиницями одного рівня – мовного [98].

Концепт має рівномірні зв'язки між різними семантико-структурними елементами, які актуалізуються у свідомості залежно від емпатії мовця. Символи покривають значний простір концептуальної системи, але не перекривають її, вони є «сховищем певних концептів концептуальної системи» [84].

У науковій літературі немає єдності й щодо терміна «концептуальний аналіз». За С. Нікітіною, концептуальний аналіз можна трактувати і як аналіз

концепту, і як спосіб аналізу за допомогою концептів, або такий, що має концепти як свої обмежені ознаки [72].

Концептуальний аналіз може розглядатися як аналіз концептів (тобто абстрактних назв), на яких базуються найуживаніші контексти слова, що лежать в основі організації її когнітивної карти. О. Кубрякова розрізняє семантичний і концептуальний аналіз: перший пояснює значення слова, а другий – іде від знання про світ [54]. Дослідники Т. Космед та І. Гажева вважають, що структурний і концептуальний підходи доцільно поєднувати в ономасіологічному та семасіологічному функціонально-комунікативному аналізі. Структурний аналіз повинен гармонійно переходити в аналіз концептуальний, що дасть змогу за певної суб'єктивності методів прийти до об'єктивніших висновків [52]. Є кілька типів концептуального аналізу. Особливо актуальним є концептуальний аналіз ціннісних категорій суспільної свідомості: соціально-політичні, ідеологічні концепти та ін. Такий аналіз встановлює кореляції між історичними змінами у значенні цих концептів та еволюцією суспільних ідеологій.

Журналістикознавець В. Буряк одним із перших виокремив концепт як елемент концепції публіцистичного тексту. Він називає мініконцепцію (концепт) «свідомісною вершиною айсберга», яка підпорядковує своєму вираженню всю систему зображально-виражальних засобів [21]. Серед критеріїв внутрішньо-концептуальних авторського публіцистичного бачення він помічає здатність до концептуальної новизни та розбудову національної самосвідомості, відтворення національної ментальності як інформсистеми [21].

Концепт, за твердженням дослідниці Л. Василик, є тим вербальним знаком, який моделює публіцистичну ідею у творчості окремих авторів, отримуючи відповідні проблемно-тематичні параметри. Публіцистику дослідниця трактує як текст, який розкриває себе у певних концептах [26].

Світоглядна публіцистика оперує концептами як культурними кодами епохи. Вона, як зазначив Р. Барт, постає як система таких кодів, знаків,

символів [17, с.116]. Кожна епоха репрезентує себе в текстах, зокрема й у дискурсі друкованих видань, вершиною якого є публіцистика. Концепти як універсальні коди таких текстів стають засобами інтерпретації епохи, вираженням масової свідомості необхідного періоду, фіксують основні світоглядні коди у суспільній комунікації часу. Отож, вони стають найважливішими семіотичними знаками тексту. Зважаючи на розуміння концепту як семіотичного знаку, що реалізує себе і в мас-медійному публіцистичному дискурсі, доцільно виокремлювати найважливіші концепти та простежувати розгортання їхньої дискурсивності в контексті формування масової комунікації, надавати їй інтелектуальної спрямованості та світоглядної значущості. Такий методологічний підхід допомагає доповнювати вже відомі практики аналізу публіцистичних текстів. Тому розуміння концептів у світоглядній публіцистиці є важливим.

Оскільки концепт має знаково-комунікативну природу публіцистичного мислення, вибудовує модель дійсності як інтелектуальну структуру, то він по суті і є тим «базовим пунктом», на якому ґрунтується концептуальна публіцистика, його текстотвірною і формувальною структурою. Аналізуючи публіцистичні тексти за допомогою концептів, отримуємо змогу висвітлити чисельні питання, пов'язані із феноменом світоглядної публіцистики як видом творчості концептуального характеру, дослідити вплив концептів, зрозуміти суть комунікаційних інструментів (концепти як механізм донесення світоглядних субстанційних понять до масової свідомості) та роль концептів у формуванні медіакартини світу [26].

Концепт як складник публіцистичного тексту та авторської картини світу має широкі контекстуальні асоціації, характеризується багатством значень, актуалізується публіцистом у руслі його індивідуально-авторської концепції та загалом визначається масово-комунікаційною картиною суспільної свідомості, отримувати свої інтелектуальні схеми текстової актуалізації [26].

Л. Василик зазначає, що не всі поняття можуть ставати концептами, нести глибинні асоціації, особливо у публіцистиці концептуальній, світоглядній. Вона оперує лише тими концептами, які мають сталі ментальні характеристики й є усталеними категоріями масової свідомості. Тоді вони здатні стати вершиною авторського задуму (концепції) і деталізувати її ідейно-сміслову наповненість. Це такі поняття, як душа, слово, віра, совість, істина, Бог тощо, які зумовлюють і структурують інтелектуальний публіцистичний дискурс, моделюють його світоглядно-ціннісну настановчість. Концепт, як знак публіцистичної комунікації, привертає увагу до центрального, концептуального, світоглядного для інтелектуальної самоідентифікації особи та соціуму [26].

Концепт як головне поняття світоглядної публіцистики синтезує концептуально вищі світоглядні настанови. Концепт є своєрідним фундаментом публіцистичного твору. Але жива публіцистика не є застиглою, вона постійно розвивається, світогляд публіциста, контекст епохи справляють на проблемно-змістові параметри концепту свій вплив. Під час концептуального аналізу береться до уваги роль контексту, смислове навантаження концептуального слова, єдність концепту і жанрової специфіки публіцистики, роль концепту в індивідуально авторському публіцистичному стилі та ін. Усвідомивши значення концепту, можна охопити цілісність задуму, через концепт як основний код, через його словесне значення простежити цей задум [93].

У силовому полі нової за змістом світоглядно-концептуальної публіцистики нині працюють політологи, соціологи, теологи, культурологи, філософи, економісти, історики та ін. На думку М. Титаренко, автори такої публіцистики «мають бути непересічними, обдарованими і світоглядними особистостями (не обов'язково журналістами), здатними дати відповідь на виклик часу, моральними авторитетами своєї країни, які повинні мати універсальний тип мислення. А відтак – належати до брахманів, до духовної аристократії» [93, с. 122].

Отже, термінологічне поле понять «концепт» та «концептосфера» є багатозначним. Їх сприймають по різному в філософії, психології, лінгвістиці та журналістиці. У світоглядній публіцистиці часто використовуються концепти, оскільки автори такої публіцистики повинні бути моральними авторитетами країни, обдарованими та широко мислячими.

РОЗДІЛ 2.

СВІТОГЛЯДНІ КОНЦЕПТИ ЯК ВАЖЛИВИЙ ЕЛЕМЕНТ СУЧАСНОЇ ПУБЛІЦИСТИЧНОЇ ПАРАДИГМИ

2.1. Історико-теоретичне підґрунтя поняття «світоглядна публіцистика»

Сьогодні публіцистика є найбільш дискусійною через багатозначність наукових понять, для яких існує низка дефініцій, тлумачень і різночитань. Така багатозначність спричинена складністю змісту поняття, його іманентною характеристикою, поліваріантністю, що зазвичай є парадигматичною. Слово «публіцистика» виникло в німецькій мові («Publizistik»), але постало з латинського слова «publicus», що в перекладі означає – «суспільний, народний». З німецької мови воно поширилося в інші європейські мови, в зокрема й в українську.

Публіцистика – одна з царин духовної культури, споріднена з наукою, мистецтвом і релігією. Її найдавнішими формами вважаються жанри промови та послання (апостол Павло). Водночас до публіцистики належать актуальні праці політично-ідеологічного, критично-естетичного, світоглядного змісту. Теоретик і дослідник Й. Лось пише: «Обмежувати поняття публіцистики тільки до політичних, економічних і громадських проблем так само несправедливо, як, наприклад, журналістом називати тільки того, хто пише політичні чи економічні статті, але виключати літературного рецензента і автора мистецьких оглядів» [62, с. 5].

У «Короткому тлумачному словнику журналістських термінів і понять» окреслено таке визначення: «Публіцистика – рід літературної творчої діяльності, що оперативно досліджує, узагальнює й трактує з авторських позицій актуальні проблеми дійсності з метою збудження громадської думки, оперуючи при цьому засобами логічного мислення та емоційного впливу» [23, с. 42]. Короткий словник журналістики дослідника

Б. Лозовського подає таке визначення: «Публіцистика – рід літератури і журналістики, у якому розглядаються актуальні політичні, економічні, літературні, філософські та інші проблеми впливу на сучасну суспільну думку, мораль та існуючі політичні інститути, а також із метою їхнього закріплення чи зміни відповідно до класових інтересів чи до соціальних і моральних ідеалів» [61].

У найширшому значенні про публіцистику з наголосом на ознаках ідеться у визначенні Й. Лося: «Публіцистика – словесна й візуальна сфери моделювання свідомості, вияв динамізму людського духу, політичне й морально-філософське освоєння історії та актуальної суспільної практики, всеохопний засіб формування особистості, площина зазначення вартостей та інтересів людей, соціальних груп і націй, втілення їх культурної ідентичності» [62, с. 24].

Важливо розрізняти поняття публіцистика та публіцистичність. В. Здоровега вважає, що «під останньою слід розуміти певні тенденції, елементи, ознаки публіцистики... проникнення характерного для публіцистики методу у твори не публіцистичні за своєю основою» [43, с. 31]. Він пропонує таке визначення: «публіцистика – це твори, в яких оперативно досліджуються й узагальнюються з особистих, групових, державних, загальнолюдських позицій актуальні факти та явища з метою впливу на громадську думку, суспільну свідомість, а відтак на соціальну практику. При цьому публіцист удається до своєрідного поєднання логічно-абстрактного і конкретно-образного мислення, впливаючи на розум і почуття людини, стимулюючи її певні вчинки, соціальну активність» [43, с. 30].

Отже, публіцистику розглядають як певний вид творчості, а публіцистичність означає певну манеру письма, стильові особливості. М. Титаренко подає поняття «публіцистика» як складний соціокультурний феномен, з широкими сферами його виявлення: журналістики (газетна, журнальна, теле-, радіопубліцистика), літератури (художня публіцистика) та філософії (світоглядна публіцистика). На її думку, «цей термін актуалізується

на рівнях (стиль, метод, жанр, метатекст, професія й наука, світогляд, явище) з метою продуктивного впливу на об'єкт (особа-людство, країна-світ), який у результаті стає суб'єктом (співтворцем-відтворювачем) феномену, упроваджуючи його в приватне та суспільне життя (від самопізнання і світопізнання – до самореалізації та світоперетворення), забезпечуючи історичну тяглість феномену в просторі і часі» [92, с. 48].

Публіцистика потребує особливо високого рівня оволодіння фаховим мистецтвом, вона найповніше задовольняє функції і завдання журналістики: бути історією сучасності, впливати на практику суспільно-політичного життя. Далеко не кожний працівник мас-медіа може стати публіцистом, – для цього потрібний талант осмислення дійсності, великий власний життєвий досвід, глибокі знання, блискучий, зрозумілий широкому загалу стиль.

Розвиток публіцистичного стилю нерозривно пов'язаний з історією розвитку літературної української мови та журналістики, тому що публіцистичний стиль є одним із складових частин. Елементи публіцистики були притаманні ще слов'яноруській літературній мові, яка була поширена в Україні XVII ст. У гострій полемічній, викривальній літературі публіцистичного стилю, поширеній у ті часи, знаходить своє відображення визвольний рух українського народу, його згуртованість у боротьбі проти агресивних намірів султанської Туреччини і шляхетської Польщі. Також українці виступали і проти спроб знищити українську культуру, мову і релігію за допомогою Унії [82].

Пізніше робилися спроби запровадити ті чи інші публіцистичні жанри. До таких спроб віднесені намагання розширити сфери вживання української літературної мови Є. Гребінкою, Г. Квіткою-Основ'яненком, П. Гулаком-Артемівським, Т. Шевченком, П. Кулішем, і звичайно, мовну практику журналу «Основа» (1861). Велику роль у збагаченні української літературної мови і її стилів відіграв розвиток прогресивної української публіцистики, зокрема діяльність І. Франка, Л. Українки, П. Грабовського, В. Стефаника, М. Коцюбинського та інших, чия практика ґрунтувалася на

загальнонародній мові, і одночасно розвивала українську літературну мову, збагачуючи та доповнюючи її новими жанровими різновидами, які б відповідали новим соціальним потребам. В українську літературну мову потрапила велика кількість словотворів, загальноновживаних термінів суспільно-політичної та наукової лексики, збагачувався запас синонімічних можливостей, значна кількість загальноновживаних слів набула ряду нових значень або нових відтінків цих значень, в українській мові з'явилися стійкі словосполучення, які утворилися на основі публіцистичної лексики [82].

На межі XIX–XX ст. український національний рух помітно активізувався, швидко йшов процес витіснення культурницьких форм роботи політичними силами, поглибився розкол між українською інтелігенцією старшого та молодшого поколінь. Виникла низка політичних гуртків та перших політичних партій, найрадикальніші з яких висунули гасло державної незалежності України [70].

На початку XX століття «українська публіцистика, з'явившись по всіх землях України» та «народившись за територіально-етнографічними межами, стала тією трибуною, звідкіля голос лунав до країн Європи та Америки і єднав українське громадянство з громадянством інших держав» [63]. Українці прагнули не лише врятувати свою національно-культурну ідентичність, а й, як наголошувалось у Зверненні Головної української еміграційної ради (Париж, 1930 р.), проводити активну пропаганду, самоорганізуватися та розвивати наукову, громадську діяльність «задня освідомлення народів світу, європейських держав про визвольну боротьбу, національні цілі, український народ, його минуле й майбутнє» [69].

На суспільно-політичній арені України у цей період з'являються видатні мислителі і політичні діячі, провідне місце серед яких посідають відомі Ю. Бачинський, В. Винниченко, М. Грушевський, Д. Донцов, М. Драгоманов, М. Міхновський, С. Петлюра, І. Франко, Ю. Шевельов та ін.

Після більшовицького жовтневого перевороту як автономна республіка у складі Російської республіки 7 листопада 1917 року була

проголошена Українська Народна Республіка (УНР), яку очолив М. Грушевський. Будучи керівником Центральної Ради він намагався знайти шляхи утвердження в політичному проводі нової УНР. Інструментом творення Історії стала публіцистика М. Грушевського в добу Української революції 1917–1921 рр.

Саможертвна вдача і наполегливий характер ученого виразно продемонстровані у двох тисячах книжок, брошур та інших публікацій. Полемічний талант М. Грушевського проявився ще «у київських часах», тобто у 1890-х роках, коли було розпочато головну працю його життя – «Історію України-Руси». Вершиною публіцистичного дискурсу цього стали «Універсали Центральної Ради», що проголошували незалежність УНР.

Публіцистична спадщина В. Винниченка є вагомою, розлогою й значущою для історії становлення української держави. Він писав «дуже багато, пристрасно, переконано, з нестриманою гнівною лютістю, і водночас з холодною, «сталевою» відточеністю неспростовної аргументації» [89].

Висвітлюючи концепцію української державності в баченні С. Петлюри, наголосимо на тому, що він був одним із небагатьох чільних діячів соціалістичного політикуму Центральної Ради, котрий еволюціонував від автономістських концепцій національного державотворення до самостійницьких [51]. Українська Держава в усвідомленні С. Петлюри – це демократична парламентська республіка. С. Петлюра через свої публіцистичні праці формував концепцію державної структури України, фундаментальними засадами якої виступають самостійність, соборність, демократизм, верховенство права та європейські пріоритети в зовнішній політиці.

Саме публіцистична творчість і суспільно-політична діяльність діячів Центральної Ради, що була пронизана українською національною ідеєю, вважається фундаментальною в започаткуванні поняття «світоглядної публіцистики» [104].

Л. Василик пише, що навіть відомий індійський діяч Махатма Ганді був добре ознайомлений з ідеалами національно-визвольного руху українського народу. Українці, казав він, повинні творити власне й сильне господарство, оскільки не мають іншої зброї. Розбудовуючи кооперацію – «свій до свого по своє» – українці творили силу духу, національного опору, перед якими заломилася найсильніша зброя ворогів [25].

У II пол. XX ст. продовження в Україні формування нового типу мислення в умовах культурницької і ментальної блокади та фактичної бездержавності викристалізовувалась у царині публіцистики, «яка завжди відігравала чільну роль в духовній реорганізації життя» [53]. Цей період характеризується важливими процесами подальшого збагачення публіцистики новою лексикою і фразеологією, процесами граматичного нормування й стилістичного вдосконалення. Саме в контексті публіцистичної творчості «шістдесятництва» формувалась нова націєтвірна суспільна позиція українства.

Першими відчували зміни й усвідомили свободу думок – інтелігенти. Визначне коло шістдесятників складали Л. Костенко, В. Симоненко, І. Драч, І. Світличний, Є. Сверстюк, М. Вінграновський, А. Горська, І. Дзюба та ін. Ще в 1953 році вийшла дебютна книга Д. Павличка «Любов і ненависть», а в 1957 році Л. Костенко «Проміння землі» – митців, які стали «предтечами» шістдесятництва, а згодом влилися у широкий соціокультурний рух.

Тексти шістдесятників мотивували до систематизації мислення, світобачення у пошуках єдиного істинного шляху, утверджували цінності, що ґрунтуються на генетичній національній пам'яті та загальнолюдській парадигмі моралі та етики. Оскільки публіцистика «має справу з матеріальними і духовними субстанціями», саме вона відіграла значну роль у поширенні «інакодумства» на систему старої тоталітарної свідомості. Вона стала інтелектуальним каталізатором морального вивільнення суспільного буття, витіснення чинників психологічної неволі, мотивувальним загальним

духом прагнення до істинних духовних, історичних, життєвих універсалій [53].

Концепцію світоглядної публіцистики вперше окреслив відомий український публіцист, редактор, політолог, літературний критик, доктор філософських наук, член української Вільної Академії Наук і НТШ М. Шлемкевич. У своїй статті «Новочасна потуга (Ідеї до філософії публіцистики)» він подає масштабне дослідження й теоретичне обґрунтування цього нового для тодішнього українського журналістського дискурсу концепту, що й донині залишається дискурсивним для науки. Про публіцистику того часу вчений пише: «Її місце в духовній культурі виглядало б так: вона – це розтоплена і незрізничкована ще лава життя, в якій вже застигли ясні кришталі наукових стверджень, мистецьких оформлень, релігійних символів. Звідси в публіцистиці стільки неясного, нечистого, незрілого, але одночасно стільки живого і скерованого в будучину. Публіцистика – це зачатки нових кристалізацій духу і дійсності, їх передбачення і передчуття, вкладені в слово. Публіцистика – це дрімуча філософія, а філософія – свідомі своїх далекосяжних цілей і своїх методичних засад публіцистика» [107, с. 115].

Також, світоглядна (філософічна) публіцистика, за твердженням М. Шлемкевича, є авангардом духу, оскільки «шукає нових обріїв, нових світів, живе пафосом інтелектуального неспокою» [107, с. 133]. Публіцист найповніше розкриває шляхи моделювання національно ідентифікованої свідомості, формування його інтелектуальних та духовних орієнтирів.

М. Шлемкевич вважав якісною, справжньою публіцистикою твори вченого й критика М. Драгоманова, політичну критику М. Грушевського, М. Міхновського, книжки Д. Донцова, Ю. Липи, В. Липинського, памфлети М. Хвильового. Автор стверджував, що «це межові речі між науковою історією, філософією і публіцистикою, мішані твори, але саме вони у нас і в світовій літературі мають іноді найбільшу вагу» [107, с. 57].

Говорячи про вирішальний вплив світоглядної публіцистики на свідомість українців, М. Шлемкевич вжив таке визначення: «Своєрідна неминучість нашого духу, прагнення поєднати мислення і діяння, прагнення до постійної близьини духа і життя» [107]. Автор вважав, що в тому світогляді й у тій моралі найвищою цінністю і мірою цінності людини є достаток, заробіток. Тому на пресі лежить майже вся відповідальність за духовне обличчя суспільства. «Куди ж веде його преса: до культури, чи до підкультури? І одна, і друга мають свої критерії...» [107, с. 13].

Рівень преси, отже, й рівень суспільства, на думку М. Шлемкевича, піднісся б, якби у вищій школі розробляли підставові поняття, за допомогою яких журналісти упорядковували б хаос фактів і подій, оцінювали б їх [107].

У сучасному українському журналістичнознавстві думки М. Шлемкевича розвивали Й. Лось, Т. Лильо, В. Здоровега, М. Титаренко, І. Полянський, Л. Василик та ін. М. Титаренко ґрунтовно детермінує пізнавальну сутність цього типу полемічно-художньої цілісності семантичної парадигми: «На наш погляд, найкращим адекватом світоглядної публіцистики є поняття універсальної публіцистики (universalpublicism), утім, можна окреслити й такий синонімічний ряд: світоглядна (світонастановча, світопізнавальна, світоносна), універсальна, концептуальна, автентична, моральна, антропософська, субстанційна» [92].

Як зазначає Й. Лось: «Світоглядна публіцистика не може орієнтуватися на сезонне зацікавлення на основі матеріалізму фактів. Масштабний підхід передбачає врахування метаісторії, тобто постійно діючих факторів, аргументів з поєднанням тла події (поєднання історії, футурології, філософічності та сенсації). Така публіцистика не оминає поточного моменту, але забезпечує епічне бачення світу» [62]. Науковець наголошує на невід'ємності світоглядної функції якісної публіцистики, що полягає у моделюванні особистості та формуванні національної ідентичності, в озброєнні аудиторії методикою пізнання світу, не обмежуючись «максимальною поінформованістю» через «мультимедіа» [62]. Українська

публіцистика, з її месійністю, давніми світоглядними традиціями, на його думку, потребують на сьогодні відродження, очищення та оновлення, вимагають реалізації через «продукування плідотворних ідей».

Й. Лось заснував школу дослідників світоглядної журналістики, його концепція набула подальшої розробки у працях М. Житарюка, М. Титаренка, Т. Лильо. Так, М. Житарюк стверджує, що в нових інформаціологічних умовах постійно актуалізується модель світоглядної журналістики як «журналістики найвищого ґатунку, пов'язаної з утвердженням системи поглядів на життя, природу, суспільство», покликанням якої є концептуалізація журналістики та українізація мас-медіа в Україні» [42, с. 214]. Однак він заперечує розуміння світоглядності як безперечної переваги, відкидає уявлення про неї як про самодостатню, повну характеристику публіцистики, розглядаючи її своєю чергою як інструмент, з «допомогою якого хтось планує духовну кастрацію людини, а хтось намагається її вдосконалити» [42, с. 223].

Зауважимо, що передусім світоглядна публіцистика – це журналістський макротекст, котрий, спрямовуючись до масової свідомості, вибудовує комунікаційний процес на основі визначальних світоглядних понять, переконань, універсалій, виконує роль комунікатора, а також містить об'єктивний аналіз проблем суспільної моралі, духовності, національного буття. Не випадково парадигма світоглядної публіцистики «оперує макротекстами, субстанційним матеріалом, принципами, ідеями; апелює до глибинних пластів свідомості людини, до ядра особистості; формує її світоглядні орієнтири; повертає до автентичних джерел; під'єднує до національного егрегора (націєтворчого чинника); сприяє оздоровленню суспільства й покращенню медіа-екології, нарешті, живить Ноосферу» [85].

Публіцистика, яка обстоює цінності вічні, ті, що поза часом, тобто субстанційні, не лише коментує дійсність, а й обсервує надчасове. Така публіцистика має можливість проводити дослідження особистості, суспільних пріоритетів, формувати громадську думку, коригувати стан

масової свідомості. Вона формує й будує парадигму поведінки людини та суспільства, володіючи арсеналом засобів для здійснення глибокого аналізу.

Т. Лильо пропонує поняття «світоглядної журналістики», основним завданням якої є «окреслення та пояснення фактів, явищ, тенденцій» та моделювання історичного, сучасного і прогностичного образу світу, відтворення подієвої динаміки суспільства в субстанційних категоріях [59, с. 9]. Дослідник розмірковує над нагальною необхідністю для українського суспільства справжньої журналістики, яка була б запобіжною, зміцнювала національний і громадянський імунітет, сприяла мисленню категоріями незалежної держави і, отже, нейтралізувала б загальнодержавні загрози [62, с. 13]. Ці вимоги поширюються і на світоглядну публіцистику. У межах термінологічного комплексу світоглядної журналістики науковець пропонує поняття журналістики органічної, що «пізнає, описує і прогнозує діяльність народу в наближених до його ментальних структур параметрах, з'ясовує суть загальнонаціональних явищ, демонструє повагу до традицій, символів та героїв об'єкта дослідження» [62, с. 19].

В. Здоровега говорив про «мислячу публіцистику», «дослідницьку публіцистику» [43]. Л. Василик веде мову про «концептуальну публіцистику» яка формує цілісну національну концептосферу, допомагає визначитись особі та нації загалом, визначає ціннісну систему суспільства [25].

Детальне осмислення світоглядної публіцистики як самодостатньої і традиційної для України парадигми журналістики стоїть на противагу звичайній і популярній парадигмі – інформаційного журналізму. Зокрема, М. Титаренко виокремлює і протиставляє дві парадигми журналістики – світоглядну публіцистику та інформаційну журналістику, зазначаючи, що остання на сьогодні переважає. Це цілком справедливе зауваження, але протиставлення цих двох поглядів нашоюхується на той факт, що світоглядна публіцистика та інформаційна журналістика виконують різні функції. Кожна з них – є невід'ємною і важливою частиною

комунікативного процесу, кожна займає свою нішу в інформаційній площині, і орієнтується на певну цільову аудиторію, має свою специфіку подачі інформації, методику її обробки, використання жанрових різновидів, відповідну підготовку фахівців тощо. Ці два поняття взаємопов'язані, бо інформувати – значить впливати на свідомість, водночас формувати світогляд можна тільки інформуючи [92].

Обидві парадигми працюють з інформацією; якщо інформація для репортажу має переважно прикладний, утилітарний характер, то в публіцистиці – субстанційний: автор публіцистичного тексту може підняти факт до рівня явища, аргументуючи його, основоположним у фундаменті тексту. Протиставлення представлених двох поглядів фактично засвідчують, що світоглядна публіцистика та інформаційний журналізм мають право на співіснування, виконуючи різні функції.

Таким чином зазначимо, що публіцистика – найвищий і найскладніший різновид журналістської творчості, покликаний розв'язувати одночасно завдання інформування й формування громадської думки.

Поняття «світоглядної публіцистики» сьогодні усе частіше використовують як у науковому, так і у широкому публічному просторі. Ним послуговуються як журналістикознавці, так і дослідники літератури, культурологи, есеїсти.

Першим поняття «світоглядної публіцистики» вжив відомий український філософ М. Шлемкевич. Він вважав цей напрям одним з найскладніших та був впевнений, що тільки талановиті, духовно багаті особистості здатні писати якісні світоглядні (не рідко й філософські) тексти. Його ідею підтримало багато українських журналістикознавців. М. Титаренко виокремлює і протиставляє дві парадигми журналістики – світоглядну публіцистику та інформаційну журналістику, зазначаючи, що сьогодні надто явно переважає остання.

2.2. Роль світоглядних концептів у формуванні національної ідентичності українського суспільства

Концепція світоглядної публіцистики набуває все більшого значення у контексті формування національної самосвідомості, виробленні критеріїв національної ідеї. В. Лизанчук пише про те, що в умовах, коли медіареальність – це «перша природа», роль світоглядної публіцистики зрівнюється до ролі філософії, літератури й академічної науки, адже вона володіє тим інструментарієм – швидкий доступ до аудиторії, здатність розтлумачувати складні явища – яким ті не володіють [58]. Тому її роль у формуванні того, що Л. Костенко назвала «гуманітарною аурую нації» [53], видається якщо не домінантною, то такою, без котрої буде важко уявити «головне національне дзеркало».

Цікаву версію розвитку українського слова й національного світогляду подає О. Пахльовська, порівнюючи українську та російську культурні традиції: «Радикальне розходження української і російської культур відбулося в добу Бароко, де українська перебувала в діалогічному контакті: католицька і протестантська Європа, єрусалимський спадок, ісламський світ. Російська культура обмежила свій культурний радіус жорстким поясом войовничого ортодоксального православ'я. Православ'я отже, – єдино «правильна» віра. Церковнослов'янська мова – мова «сакральна». Якщо латина була мовою церкви і науки, то церковнослов'янська не вийшла за межі східної церкви. Церква була на службі влади безмежної імперії, а мова слугує цементуючим розчином цього тандему. Надалі ці моделі були закріплені. Перехід української літератури на розмовну мову був радикальним, «єретичним» і вирішальним для подальшої диференціації українського і російського світів. Змінилася філософія мови. Мова людини протиставила себе мові влади» [75]. Світоглядна публіцистика, як одна із сфер національної культури апелює до

добра, мудрості, тому вона має стати основою духовного переродження сьогодні.

Р. Барт зазначає, що кожна епоха в історії або особа має свій семантичний код, пов'язаний з ідеологією, риторикою, та має свою символічну глибину [17, с. 214]. На початку ХХ століття своєрідними кодами стали концепти «Україна» та «свобода», адже їхня алегоричність та символічність частотність вживання контекстуальна багатозначність зцементували національно-духовні парадигми початку ХХ ст., зокрема й публіцистичні. Саме вони визначали сутність поняття свідомість, яка називається національною і становить сутність світогляду кожної нації, визначає характер її світовідчуття [26].

З великої кількості культурних кодів концепт Україна найдоцільніше втілює цю складову, адже в історико-онтологічному вимірі цей концепт завжди лишався одним із найбільш значимих в українській журналістиці, щоразу обростаючи новими значеннями, змінюючи свої змістові конотації в конкретно-історичних реаліях. Його публіцистична риторика поєднала традицію і новаторство, вивела осмислення національної ідеї на якісно новий рівень. Змістове наповнення концепту Україна в цей час визначилося пробудженням національної свідомості, збереженням української культурної самобутності, протистоянням денаціоналізації, пришвидненим створенням коду національної ідентичності, що загалом визначило текстовий простір доби. Концепт сформував культурно-ідеологічний текст з його специфічною риторикою [26].

Дослідниця Л. Василик зазначає: «Як важливе поняття в інтерпретації світу, у творенні його ментального образу концепт Україна почав активно усвідомлюватися ще на початку становлення української журналістики – у першій половині ХІХ ст., насамперед у параметрах преси харківської журналістики» [26]. Він функціонував на рівні етнографічно-побутовому чи краєзнавчому, де «український» у назвах видань сприймався як вияв місцевого патріотизму, про що пише І. Михайлин, наголошуючи, що

Харківська губернія до 1835 р. мала назву Слобідсько-Українська [67]. Концепт Україна неодноразово намагалися вилучити або зовсім знищити, нав'язуючи альтернативний варіант маргінальної Малоросії та намагаючись тим самим відірвати націю від загальноєвропейських культурної спільноти. Лише на початку ХХ ст. він отримує повноцінні публіцистичні виміри.

У публіцистичних статтях «Громадської думки», «Ради» та інших видань концепт Україна набуває нових стильових параметрів на рівні лексико-семантичних, метафоричних стильових особливостей. У тогочасній публіцистиці він набуває чіткість, переконливість. Разом із тим публіцистика стає пристрасно-емоційною та напружено-динамічною, їй характерна образність та яскравість, полемічна загостреність, що реалізуються за допомогою виділених концептів, адже концептуально-культурні коди змогли визначити модерний вияв національної ідеї та донести її до читача.

Прикметно, що публіцистика початку ХХ століття представила образ « нової України » – відродженої нації. Стара концептуальна парадигма « Україна – Малоросія » відкрито постала, щоб остаточно заперечити стереотипи та утвердити Україну як модерну націю. Заборона на назву « Україна » водночас означала й заборону визначеного нею державного поняття, тому така актуалізація концепту мала важливе значення, адже повертала у свідомість українства його найважливіші духовні коди. Дуже часто в журналістському підтексті України вживається « воскресла нація ». У публіцистиці С. Петлюри слова « українець » та « малорос » становлять одну з провідних концептуальних антитез, де останнє постає « ознакою ренегатства і злочинства проти того народу, ім'я якого так зневажають і обкидають грязюкою... » [24].

Аспектом традиції виділяється ідея соборності, що була притаманна ще попереднім етапам розвитку преси та виражена концептуальними варіантами « ціла Україна », « всеукраїнський характер » тощо. Через концепт

Україна, поставлений в параметрах соборної нації, утверджується важлива проблема «національного гуртування».

Перебуваючи у широких параметрах преси, концепт сприймається насамперед як ідеологема, де Україна розуміється з поняттям автономії (до цього часу вона залишалася категорією більше духовною, а не державно-політичною), отже, бачимо певну зміну семантичного коду. Ще у програмовій заяві «Ради» за 1907 р. Україна постає як «російська Україна», «Україна під Росією», народ – як «українці російські», проте надалі сутність концепту преси радикально змінюється – Україна автономна [24].

Концепт свобода створює концептуальну ідейно насажену парадигму. Саме цей концепт підносила преса того часу. Вона акцентує на духовній потребі бути вільним для особистості та для всієї нації, що піднімається після переювання у неволі. Концептосфера цього поняття сформувалася під впливом загальних обставин українського життя і духу української історії, в її основі лежить загострене неприйняття абсолютизму й несвободи.

Свобода завжди мислиться як ознака людської культури, не випадково цей концепт стає важливим для духовної ситуації початку ХХ ст. із внутрішньою несвободою окремої людини, але поруч з тим така ж несвобода визначає екзистенцію всього українського буття, що й диктує співвіднесеність обох концептуальних парадигм. Пресова риторика свободи, на думку Л. Василик, намагалася подолати психологічну травму, завдану століттями національної неволі, комплекс несвободи в душі українця. На тлі підсвідомого потягу до волі вона стає програмним положенням, провідною ідеєю, метою змагань [26].

На початку ХХ століття в українській публіцистиці переважно розвивається аспект «свободи від чого», покликаний загальнокультурною ситуацією – здобуттям, як пише І. Михайлин, «національної притомності», прагненням до національної незалежності [68]. Саме ця ідея – визволення від чужорідного гніту – визначила нагальну духовну свідомість преси

порубіжжя, де слова «свобода» і «воля» сприймаються синонімічно. Україна прагне скинути «старі пута, де душа жива закута», для неї важлива «воля від гніту». Проте свобода для нації починається також зі свободи особистості, бо саме «на ґрунті загальнолюдської свободи, коли за кожним чоловіком, тим більше за цілим народом признано право вільного й широкого розвою» [68], можливий національний поступ. Тому концепт наголошує і на «недоторканності особи».

Л. Василик акцентує на тому, що публіцистичний дискурс актуалізує концепт у плані свободи соціальної, духовної, творчої [26]. Вона стверджує, що світоглядний концепт має свої іманентні параметри. Це і свобода душі, совісті, думки, слова. Сміслові наповнення поняття детермінується різноплановими контекстуальними дуальними парами: воля – терор, вибір – примус, право – безправ'я, тісна стріха – широкі лани, світло – темнота, сковуюча крига – велика ріка народного життя та ін., у тому числі й образно-символічними: «воля блискавкою промайнула» – «темна темнота вкрила все» [26].

Інтерпретуються такі важливі фундаментальні поняття, як полон, насильство, неволя, гніт, рабство, камінь, тягар та ін. Концептосфера свободи позначена парадигмами, які передають довгоочікувані сподівання: «переддень святої волі», «пробудження з столітнього сну неволі й тьми», «визвольний рух», «ідеали волі й братерства», «міцний згук слова», «розправити приборкані крила»... Свобода як творча категорія найчастіше постає у таких концептуальних висловах, як «вільне письменство», «вільні уста», «вільне слово», «смелість думки» тощо. Концепт набуває таких метафорично-конотативних аспектів, як «гуки неволі», «придушені голоси», «чорна, непрозора хмара,.. темна ніч», «кайдани темноти», «скував страх людську думку», «кругом все спить», «ламається крига неволі», «лицарі й оборонці свободи» [26].

У II половині XX ст. важливим періодом у формуванні національної ідентичності українського суспільства є явище шістдесятництва. Для історії

України значення цього соціокультурного феномену неоціненне. Його витоки лежать у площині мистецької традиції заперечення принципів радянського соцреалізму. Культурно-історичними джерелами шістдесятництва були: світова культура (особливо модерністська література та малярство XX століття), народна творчість (фольклор та міфологія, народне мистецтво). Серед світоглядних засад шістдесятників слід назвати: лібералізм (свобода в усіх її виявах), гуманізм та антропоцентризм (культ людської особистості – центру Всесвіту), духовний демократизм (увага до простої, звичайної людини-трудівника), духовний аристократизм, акцент на моралі та етичному максималізмі, космізм (усвідомлення «планетарної причетності» людини як частинки Всесвіту до космічних процесів), активний патріотизм (любов до Батьківщини й рідного народу) і національна самосвідомість, сакральне сприйняття рідної мови та історичної пам'яті як оберегів нації, культурництво (відстоювання справжньої, високомайстерної культуротворчості). Естетичними засадами шістдесятників вважають:

- критику інакшістю – заперечення соцреалізму власною творчістю;
- естетичну незалежність, відстоювання свободи митця;
- єдність традицій (національних і світових) та новаторства;
- індивідуалізацію (посилення особистісного начала);
- інтелектуалізм, естетизм та елітарність [96].

Рух шістдесятництва, на думку Ю. Залізняка, виник як опозиція до офіційної догми в літературі, поетичному та образотворчому мистецтві. Талановиті, обдаровані молоді люди, котрі у дитинстві пережили Другу світову війну, по-новому дивилися на світ і намагалися відобразити його, спираючись на традиції власного народу та культури [42]. Попри неоднозначні та суперечливі умови функціонування радянської системи, винятковість діяльності шістдесятників не вписувалася у стандарти та вимоги офіційної критики. Диктатори приходили і відходили, але внаслідок відкритого протистояння цих двох світоглядів мистецький рух інакодумства переріс у масштабніший культурний, соціальний, політичний спротив. Під

впливом переслідувань і репресій молоді поети, літератори, критики та інші митці відродили забуті гасла періоду українізації 20-х років, нагадали первісні орієнтири ідеалістичного комунізму і заповзялися у нерівній боротьбі відстояти право нації та індивіда на неповторність світобачення і творчості. Щоправда, спектр вимог було значно розширено: до законного, конституційного права на національне відокремлення та самовизначення [96].

Таке світобачення споріднювало шістдесятників з тими теоретиками національно-визвольного руху, які спиралися на праці класиків українського націоналізму, націонал-комунізму та частково ідеї ОУН. Представниками такого руху були Л. Костенко, В. Коротич, Д. Павличко, Є. Сверстюк та ін. Твори з нової проблематики українських інтелектуалів успішно видавалися й розповсюджувалися таємно й підпільно, незважаючи на пильне стеження офіційної цензури. Події по-різному вплинули на долю кожного з митців: хтось був розтоптаний морально, хтось знищений фізично, хтось вижив і пристосувався до радянщини, а хтось продовжував боротьбу зі злочинною комуністичною імперією. Проте переслідування, замовчування і розправа не змогли цілковито замовчати для історії їхню діяльність, котра була однією з ланок у тривалому, але успішному процесі детоталіризації та лібералізації українських земель. За твердженням Ю. Залізняка шістдесятництво у своїй діяльності спиралося на принципи легальності, ненасильства і толерантності. У цьому полягає самоцінність його етики, котра протиставляла грубій силі та брехливій пропаганді потугу знання та правди [42].

Повоєнний період української публіцистичної суспільно-політичної візії, був різноплановим. Публіцистика була представлена у формі трактатів, памфлетів, есеїв, а також програмних документів і матеріалів, у яких можна знайти риси етичного інтелектуалізму шістдесятництва, що протистояло тоталітарному абсолютизму комуністичної системи. Розвиток української, переважно світоглядної, публіцистики у той час відбувався шляхом ревізії націоналізму та марксизму. Шістдесятництво фактично стало кінцевим

кроком духовно-політичної еволюції української інтелігенції, що тривала століттями, підсумком розвитку її ідейної традиції. Замість зброї українці виборювали свою державу інтелектуальною творчістю, совістю порядної людини і майстерністю проникливого публіцистичного таланту.

Із середини 1980-х років відбувся помітний злет публіцистики, пов'язаний зі зміною суспільних пріоритетів. У концептуальну публіцистику прийшли представники різних суспільних сфер. Представники такого роду творчості були здатні індивідуалізувати бачення концептуальних проблем широким колом когнітивних аспектів, сформувати їх сталий резонанс, їх пошукову інваріантну складову, необхідну для повноти висвітлення проблемного явища; широко – на синхронному і діахронному рівні – бачити її, осмислювати в метафоричній та метафізичній площині, таким чином формуючи медіатекст високого інтелектуально-полемічного рівня. Послаблення ідеологічного пресингу уможливило появу концептуальних виступів. Так, Й. Лось вважає, що тепер «можемо вести мову про український національний текст як феноменологічне явище, репрезентований Є. Сверстюком, Л. Костенко, О. Пахльовською, Д. Степовиком, І. Дзюбою, С. Кримським, А. Погрібним, П. Мовчаном, С. Плачиндою, Ю. Пригорницьким, десятками публіцистів та діячами з діаспори» [64, с. 282]. Вони творять концептуально знакову публіцистичну медіареальність, виводили й виводять рівень масової комунікації на якісно вищі світоглядні параметри, мають певну цільову аудиторію.

Основи суспільно-духовних змін, які спостерігаємо сьогодні, закладалися саме завдяки публіцистиці – органічній, світоглядній, концептуальній. Вона формувала найважливіші світоглядні коди національного буття, руйнувала тоталітарний медіадискурс, зароджувала новий макротекст національної екзистенції. Публіцистика творила опінію з важливих для буття нації питань, консолідувала українців, висвітлювала тенденції суспільного життя та пропонувала нові ідеї крізь призму світоглядних проблем. Вона зверталася як до окремої людини, так і до

глибинних пластів суспільної свідомості, обстоюючи загальнолюдські вартості – вартість України як екзистенційного дому буття, маргінеси індивідуальної та національної свободи, стан людської душі в період карколомних змін, важливість Бога як духовного абсолюту, роль пам'яті у концептосфері буття, в його національній ідентичності, саме вона окреслила дискурс позачасових цінностей. Така аксіональна (осьова) публіцистика, як спостеріг Й. Лось, нині утверджується й у світовій практиці, осмислюючи не лише поточну, а й субстанційну інформацію [62, с. 170].

Аналогічну за значенням публіцистику О. Александров образно називає «глибокою», наголошуючи: «У «глибокій публіцистиці» поточна дійсність представлена таким чином, що її узагальнення здатні формувати світогляд читачів» [1, с. 283]. Саме світоглядна публіцистика визначає тенденції й окреслює нинішні перспективи, особливо її роль зростає в період медіареволюцій, які характеризуються рисами глобалізації, переходу до «відкритого суспільства», а саме такий період українські медіа переживають сьогодні.

Здобуття незалежності якісно трансформувало наповненість світоглядної публіцистики, висунувши на перший план потребу в її концептуальності (публіцистичні виступи І. Дзюби, Є. Сверстюка, С. Колесника, Л. Костенко, О. Пахльовської, О. Гончара, С. Плачинди, В. Чорновола, Ю. Щербака, Ю. Бадзя, М. Мариновича). Вона сприяла утвердженню України, формувала «український вибір» (Ю. Бадзьо), повертала нації її повноцінну присутність у метатексті доби. Такі виступи В. Здоровега назвав «концептуальними, пошуковими, проблемними», вважаючи, що кращими їх зразками є статті М. Мариновича «Галичино, Галичино...», Ю. Бадзя «За крок до катастрофи і координати порятунку», А. Погрібного «Малоросійство та холуйство: день сьогоднішній» та ін. Саме за публіцистику високого гатунку Г. Тарасюк на сторінках «ЛУ» назвала А. Погрібного тим, хто населення робить нацією. Й. Лось серед кращих зразків концептуальної публіцистики виокремив статті Д. Чижевського,

Є. Сверстюка, О. Пахльовської, І. Дзюби, С. Кримського, зазначивши, що «публіцисти-концептуалісти завжди вміли відрізнати дочасне й минуше від остаточного».

Їхня концептуальна публіцистика займає свій сектор у комунікативній площині, веде дослідження суспільних процесів, виступає не лише комунікативним каналом, а й прикладом філософсько-інтелектуального осягнення дійсності.

Дослідивши дискурс національної ідентичності Л. Василик, виділила у ньому такі базові знакові коди, як Україна, свобода, пам'ять, Бог, душа тощо. Окреслені коди стають концептуальними як для окремого автора, так і для дискурсу певного видання, загалом формуючи національну концептосферу сучасності. Публіцистику такого роду вважаємо явищем української журналістики, журналістським феноменом, метажурналізмом, макротекстом національного буття за різних історико-культурних обставин [25].

Сучасні письменники-публіцисти, серед яких О. Забужко, М. Рябчук, Ю. Андрухович, Ю. Винничук, С. Жадан, Ю. Іздрик та ін. розвивають основні тенденції європейського персоналізму, за якими розвиток особистості, її духовних цінностей є метою як її життя, так і життя суспільства, є вищим сенсом людського буття. Ця особистість для них теж позначена національним чинником, адже йдеться не про абстрактну людину, а про душу українця, який вперше самоідентифікується в історично-державницьких реаліях і чий розвиток є запорукою ствердження нації. Вони часто вдаються до жанру есею, який щонайкраще дає змогу представити суб'єктивний підхід у висвітленні певної проблеми, увиразнити особистість автора, його думки, погляди, власне ставлення до предмета розмови.

Зазначається, що побудувати демократичну державу в суспільстві рабів неможливо, що незалежна держава починається з незалежної людини. Особливо ж наголошується на небезпеці розкладу національної душі, розпаду національної особистості. Такої думки дотримуються представники

сучасної світоглядної публіцистики О. Забужко та Ю. Андрухович. Публіцисти вважають, що нація повернеться до своєї гідності й через пам'ять. Констатують: не маєш минулого – не існуєш у часі. Його не мають маргінали, для яких символи минулого втрачаються, а нові ще не ідентифіковані. Витворену порожнечу здатна заповнити пам'ять. Таким чином автори творять концептосферу національної ідентичності, визначають екзистентні орієнтири, здатні надати сенсу національному буттю [25].

Отже, поняття «світоглядна публіцистика» сьогодні усе частіше використовують як у науковому, так і у широкому публічному дискурсі. Ним послуговуються як журналістикознавці, так і дослідники літератури, культурологи, есеїсти. Така публіцистика здатна змінювати масову комунікацію, виводити її на вищий суспільний рівень, формувати цільову аудиторію через розширення її світоглядних горизонтів, через звернення як до маси, так і до особистості зокрема, формувати позицію з центрових питань національного буття. М. Шлемкевич, автор терміну «світоглядна публіцистика» у статті «Новочасна потуга» зараховує до неї твори, «що стоять вже на межі філософії». Світоглядна публіцистика є протиставним поняттям інформаційній журналістиці.

Історія української публіцистики пройшла складний стан розвитку. Починаючи від XVII століття й до сьогодення вона розвивається й трансформується в різних жанрах та напрямках. Головними темами в історії української публіцистики були боротьба за самостійність і незалежність України від Російської імперії, а в подальшому від Радянського Союзу. Важливими періодами в історії розвитку публіцистики є доба українського національного руху, заснування УНР та Дирекції УНР, «шістдесятництво», 1980-ті роки та сучасні події в Україні. Значний розвиток зазнала концептуальна публіцистика.

Концепт є провідним поняттям світоглядної публіцистики. Він синтезує концептуально вищі світоглядні настанови. Частіше концептами

стають ті поняття, які мають сталі ментальні характеристики й є усталеними категоріями масової свідомості.

Важливість світоглядної публіцистики й її концептуальних ознак була продемонстрована в історії формування національної ідентичності українського народу.

Переважно зразками світоглядної концептуальної публіцистики є твори Є. Сверстюка, Л. Костенко, О. Пахльовської, Д. Степовика, І. Дзюби, С. Кримського, А. Погрібного, П. Мовчана, С. Плачинди, Ю. Пригорницького та ін. Головними концептами в період здобуття національної свідомості стали поняття: Україна, свобода, Бог, душа та ін. Сучасна світоглядна публіцистика, представниками якої є О. Забужко та Ю. Андрухович спрямована на свободу, незалежність, національну пам'ять та ін. Така публіцистика є вкрай необхідною і важливою в формуванні національної єдності, ідентичності, духовної сили українського народу.

РОЗДІЛ 3

РЕЦЕПЦІЯ СУЧАСНОЇ МЕДІАКАРТИНИ СВІТУ У КОНЦЕПТУАЛЬНІЙ ПУБЛІЦИСТИЦІ Ю. АНДРУХОВИЧА

3.1. Проблемно-змістові параметри публіцистики Ю. Андруховича як засоби реалізації світоглядних концептів

Сьогодні письменники в усьому світі намагаються бути активними учасниками процесів, що відбуваються навколо, і одним із засобів цього вони обирають публіцистику, бо вона є не тільки свідченням особливого рівня культури, а й засобом виявлення світоглядних позицій авторів, які є водночас не тільки митцями, а й культурологами, філософами, провідниками нації. Свобода форми і змісту, яку представляє література XXI століття, стала сприятливою для актуалізації художньо-публіцистичних жанрів, які виявляють свободу і подекуди парадоксальність. Одним із представників такої «незалежної» публіцистики сьогодення є Ю. Андрухович.

Юрій Ігорович Андрухович народився 13 березня 1960 року у Станіславі (нині Івано-Франківськ). Його знають у світі як відомого українського поета, прозаїка, перекладача та есеїста. Кандидат філологічних наук. Ю. Андрухович був одним із засновників постмодерністської течії в українській літературі, що дістала назву «Станіславський феномен». Представники цього напрямку активно розробляли поетику «карнавального» письма. Він був лідером відомої поетичної групи «Бу-Ба-Бу» («Бурлеск-Балаган-Буфонада»). «Бу-Ба-Бу» на тлі філософії та естетики переорієнтували вітчизняну культуру й відмовились від політичної заангажованості. Поява літературного угруповання сприяла пришвидшенню демократизації вітчизняної літератури, що виявилось, зокрема, у новаторській розробці традиційних тем та образів, розширенні меж поетичного мовлення [19].

Наприкінці 1980-х публіцист активно підтримував створений тоді Народний Рух України. На початку 90-х років Андрухович є співредактором журналу «Четвер», що вирізнявся тенденцією літературного постмодерного мислення. Західна критика визначає Ю. Андруховича як одного із найяскравіших представників постмодернізму, порівнюючи за значимістю у світовій літературній ієрархії з Умберто Еко [19]. Твори письменника перекладені та видані багатьма європейськими мовами.

Журналіст-Андрухович з'явився вперше у газеті «День», де йому запропонували вести колонку у рубриці «Парк культури», куди він дописував двічі на тиждень. Матеріал тоді виходив у Андруховича різноплановий, він торкався абсолютно різноманітних тем. Як говорив сам митець, все починалось із «розрізнених рефлексій».

У нульових автор друкується у газеті «Дзеркало тижня», є автором рубрики «Підсвідоме». Окремою книжкою його публіцистика з'явилася у 2006 році під назвою «Диявол ховається в сирі». Після перерви новий етап Юрія Андруховича як колумніста розпочався у грудні 2010 року. Тоді він почав вести першу щотижневу авторську колонку у рубриці «Погляди – ТСН» на сайті www.tsn.ua. Це були своєрідні відгуків на актуальні події культурного, соціально-політичного життя. Сімдесят три матеріали під назвою «ТСН-ки», обрані із 206-ти як найкращі увійшли до книги Ю. Андруховича «Тут похований Фантомас». Вибрані авторські колонки та есеї Юрія Андруховича склали книгу «Євромайдан. Хроніка відчуттів». Це своєрідні враження та роздуми над подіями трагічними подіями зими 2013–2014 років [45]. Також декілька років митець публікується в інтернет-виданні «Gazeta.ua»

У лютому 2013 року почала виходити українська інтернет-газета «Zbruc» (<http://zbruc.eu>), де на сьогодні можна побачити авторські колонки Ю. Андруховича, а ще також у спеціальному проєкті Deutsche Welle «Авторська колонка» (на сайті dw.com/ukrainian), де відомі українські діячі

та інтелектуали прагнуть висвітлити актуальні в Україні та світі важливі теми.

Ю. Андрухович реагує на актуальні культурно-історичні та суспільно-політичні події переважно з естетичних, мистецьких і філософських позицій, що й відрізняє його публіцистику. Найчастіше письменник викладає думки у формі колонки-есею, яка щонайкраще дозволяє представити авторське «я» та продемонструвати суб'єктивні погляди й оцінки хвилюючих подій.

Принцип організації текстів Ю. Андруховича сприяє репрезентації соціального світу в ірраціональному вимірі. Принцип довільних асоціацій – найчастіше вживаний автором для укладання тексту. Обираючи інформацію, автор покладається переважно на власну інтуїцію, довіряючи відчуттям, а не розуму. На думку публіциста, так можна уникнути маніпуляцій, використовуючи принцип автоматичного письма. Подібний принцип організації використовується для того, щоб показати читачеві, що автор не нав'язує йому свої думки, а надає свободу у формуванні власної позиції, пише про це Н. Стебліна [91].

Збірка есеїв «Тут похований Фантомас» (2015) репрезентує особливості жанру на перетині літератури й журналістики. Дослідниця І. Ващук це аргументує так: «По-перше, відповідно до специфіки жанру, есеї Ю. Андруховича характеризуються абсолютною суб'єктивністю та індивідуалізмом. Письменник пише про подію або проблему виключно крізь призму власного розуміння, наводячи приклади зі свого життя чи знайомих йому людей» [27].

Також авторка підтверджує думку про медійність матеріалів, аргументуючи тим, що абсолютна реальність описуваних подій та розміщення текстів на новинному сайті є виразною ознакою. До того ж, збірка формує світоглядні орієнтири реципієнтів, що робить її важливою на часі..

Дві основні тематичні лінії збірки «Тут похований Фантомас» – політика і музика. Більша частина текстів Ю. Андруховича саме про це.

«Насправді про що б я не писав – завжди виходить про політику», – пише автор у колонці «Із цими?! Не дуже й хотілося» [3]. Насправді ж політика належить до одії з «вічних» у наших медіях. Вона хвилює, дратує, манить до себе читачів, та й самих авторів. Стосовно текстів музичної тематики, то Юрій Андрухович і сам музикант, ця тема йому близька, для нього музика – це своєрідне мірило смаку людини, її світобачення й естетики.

Топовими темами збірки, крім питань політики та влади, є наболіле питання стосунків українців і росіян (або України й Росії), питання двомовності та повсюдної русифікації, культура українців у побуті, споживанні алкоголю, присвяти окремим людям чи подіям тощо. Автор використовує концепт «національної самосвідомості». Особливість цього концепту полягає в небайдужості до того, що в сучасному соціальному світі ігнорується свобода особистості, без якої розвиток цього світу неможливий. Необхідність світоглядних змін в українському суспільстві не усвідомлюється більшістю, і вона орієнтується на старі радянські чи сучасні російські цінності. Він намагається формувати цілісну національну концептосферу в читача та допомагає визначитись нації у тому, хто вони є насправді. Колонки Ю. Андруховича – це своєрідний зріз епохи, це його рецепція на всі важливі суспільно-політичні події, що відбуваються в країні.

Наприклад, у збірці «Тут похований Фантомас» представлені тексти, в яких він передбачає Майдан 2014 року задовго до його появи: «таки вийдемо всі разом, щоб демонструвати свою громадянську гідність. І зробимо це так масово та злагоджено, що раптом виявиться: ого, а владі таки гаплик!» або міркує [14]. Ю. Андрухович говорить про Майдан із сумом та розчаруванням: «утім – можливо, нам просто подобається раз на десятиліття збиратися на Майдані? І вірити, що цього разу ми відвели катастрофу назавжди?» [14].

Тема відносин із Росією, порушена у публіцистиці Андруховича, як і у текстах О. Забужко, залишається актуальною і донині. Країна-агресор постає у негативному забарвленні. Наприклад, у есеї «Зона Кобзона» автор згадує

сусідню державу як «сусідню недоімперію», її активістів «ненависниками п'ятої колони» які проявляють збройну агресію по відношенню до України та мають жорстокі та тваринні суспільні орієнтири»[3]. Його особиста позиція виражає світоглядний концепт боротьби країни з негативним впливом російської держави. В есеї «Своєю смертю», на тему вбивства російського опозиціонера Б. Немцова, Ю. Андрухович охарактеризував росіян як закомплексованих, ненависних до інакодумців людей, які мають масу комплексів перед яскравими, жвавими життєлюбам, як, наприклад, Б. Немцов. Автор звертає увагу на ставлення росіян до своїх лідерів: «Росіянам узагалі психологічно складно любити співвітчизників з такими якостями. У росіян герої не такі. Моральний покруч і маніяк, масовий убивця Сталін, збоченці й садисти Грозний, Петро, Катерина. З такими традиціями в суспільстві й таким плазуванням перед злочинцями – як у страшній середньовічній казці, де позитивний герой мусить померти» [3, с.123].

Глибокий політичний підтекст вбачається у значній кількості текстів автора, присвячених, здавалося, абсолютно іншим темам («Тату і табу», «У світі тварин», «Синдроматика виходу», «Рогами вперед» та ін.). Наприклад, в есеї «Синдроматика виходу» де Андрухович пише, як лікуватися від похмілля, яке «слід перележати, перемучити, перехворіти, і ближче до вечора обов'язково попустить, стане легше...» [3, с. 13], раптом виникає асоціація з владою, і він пише: «нікому з нас не вдасться ані перележати, ані навіть переходити її на ногах, як перероджують легкі форми грипу. У теперішньої влади форма не легка, а важка. Вона, ця влада, чавунна. Україна знову метикує на трьох із Росією та Білоруссю» [3, с. 14]. Взагалі тогочасної української влади дуже болюча для митця. Концептосфера сучасної дійсності у цьому контексті видається йому трагедією народу: «Ці злякісні бандюки, ця пухлина на тлі нашої батьківщини, не дають мені вкотре писати, про що я хочу. І я знову пишу про них. Розлючений і жовчний, я кожного дня читаю новини в надії, що когось із них повбиває [...]. Замість думати про середину липня, ходити з друзями на біле вино, готувати поетичні переклади на

черговий літературний фестиваль, я думаю про купку якихось дегенератів й окупантів, що дорвались до влади в моїй країні (Господи, ну чому саме в ній – невже в Тебе інших немає?!) [3, с. 103].

Майже в кожному творі публіцист підіймає питання самостійності й незалежності, що й формують власне національні інтереси. У збірці є низка текстів, приурочених до пам'ятних дат, але в яких також виникають певні асоціації на політичну тему. Наприклад, у матеріалі, присвяченому 140-річчя від дня смерті С. Руданського – «Перший національний порнограф», він пише про Януковича, асоціюючи його з героями співомовок Руданського: «Такий собі сільський голова чи повітовий староста – жадібний, загребущий, тугий на думку, малописьменний, богомільний, із кулаками та охороною. [...] Але свій. Народові своєму батько й авторитет» [3, с. 157].

Журналіст Д. Дроздовський помітив, що тексти збірки «Тут похований Фантомас» спонукають до обмірковування того, як українцям позбутися «прокляття Фантомаса» (іще один заявлений автором концепт) яке заважає Україні бути самостійною та незалежною й наздогнати рівня самодостатньої розвинутої держави: «Збірка Ю. Андруховича не лише про подолання постгеноцидної травми. У ній автор звертає увагу на потребу бути над часом. Бо лише так Україна зможе наздогнати тих, хто сьогодні в авангарді світової політики й культури, позбувся «прокляття Фантомаса». Здається, саме в нас і похований Фантомас, і ця карма тяжіє над українською землею» [38]. Ю. Андрухович має думку, що українці самі винуваті у своїй національній незрілості: «Жодній сім'ї Польща трофеєм не дісталась – і не дістанеться ніколи. Вони – не ми. Від таких порівнянь починаєш раптом розуміти, чому нам, українцям, у поляках найбільше не подобається їхній «гонор». Мабуть, нам узагалі гідність не подобається – не тільки в поляках, але й у собі самих. Ми її по краплині з себе вичавлюємо. Хто по краплині, а хто всю і відразу» [3, с. 67].

Різноманітні життєві історії автора лягли в основу різнопланових та талановитих текстів («Навіки разом» «Спецоперація «К» та ін.). В одному з

есеїв «Рогами вперед» Андрухович, згадуючи свого друга, швейцарського сировара, розмірковує над жалюгідним станом сільського господарства в Україні, порівняно з європейськими країнами. Українець не господар на своїй землі, тому кінцівка тексту знову апелює до самосвідомості людей: «От уже другий рік я на кожному кроці чую: «Цю владу ми скоро винесемо на вилах». Утім, очікування світлої днини чомусь затягується. Мабуть, уже й вил немає в достатку через занепад села. Тому влада в Україні й почувається так безпечно-нахабно» [3,39].

Звертаючись до питань мистецтва, Ю. Андрухович спирається на концепт «національної культури». Музична тематика у збірці публіциста теж зорієнтована на формування світоглядних концептів. У колонках Ю. Андруховича чимало роздумів присвячено цій темі. Він пише про відомих музикантів, свої улюблені музичні твори. Саме музику автор вважає своєрідним мірилом смаку та, відповідно, світогляду українців. «Наш найтяжчий злочин, – пише Ю. Андрухович, – це наша терпимість до поганої музики, наша зговірливість і поступливість». Також автор помічає інший цікавий факт, що свідчить далеко не на користь українських медіа: «У наших радіо-теле-ЗМІ, майже у всіх без винятку, є одна мила особливість: хорошу музику вони починають ставити лише перед приїздом того чи іншого видатного музиканта» [3, с. 45].

Так, однозначно для письменника згубний вплив на українську культуру має російська попса, якою забитий інформаційний простір. Автор у тексті намагається підкреслити належність України до європейської культури, а не російської. Хорошою музикою Ю. Андрухович вважає пісні гуртів Queen, PinkFloyd та Боба Дилана, про яких згадує в кількох текстах (есеї «Ковток Дилана», «ФМ і fm», «За ґратами», «Соло для барабанів»).

На думку автора такі митці, на кшталт Фредді Мерк'юрі, якого в авторській колонці «ФМ і fm» публіцист називає «феноменальним актором», «дивовижним співаком» і «фантастичним шоуменом», здатним викликати масову стадійну ейфорію сотень тисяч глядачів, бракує в Україні.

Суспільство, на думку Ю. Андруховича, боїться признати свою інакшість: «Переглядаючи тепер на ютубі відео з уривками його різних інтерв'ю, я відкриваю для себе ще й неперевершену самоіронію. Скажімо, хто з наших (чи тих, які в нас найближчі сусіди) музикантів, зможе отак нещадно назвати себе музичною проституткою? Правильно – жоден. А скільки з них щодня іменують себе народними, заслуженими, героями? Скільки їх носить із самими собою, наче з найвищим досягненням людського роду? Правильно – всі! Найбільшою ж дурницею в нас є те, що весь цей шаровиковий прошарок, як і всі ці медіа, що визначають для нас формати, безпосередньо пов'язані з владно-політичною верхівкою» [13].

Музична тема продовжується і в есеї «За ґратами», де письменник порівнює російський шансон з музикою субкультур Америки і доходить висновку про їх певну спільність. Головний персонаж есею – львівський таксист, монолог якого звучить так: «От ви говорите, що Михайл Круг чи там Стас Михайлов – це погана музика. А я думаю, що й всі ті чорномазі американці нічим не кращі. Про що вони там співають? Так само про тюрму, про те, як їх менти захарили. Ну, хіба не так? От і в головного їхнього наркомана [...] є пісня про те, як він убив шерифа. Це ж те саме, що і «Владимірській централ». То чого їм можна, а нам ні?» [3, с. 70]. Погоджуючись з такими доводами, міркуючи над цими словами, автор тим не менше ставить собі ще одне питання: чому все-таки тюремна субкультура Америки надихає прекрасних поетів і музикантів, а на наших «неозорих, ще досі радянських нивах, воно, бандюганство, породжує лише монстрів і покручів» [3, с. 71].

Важливим у питанні національної культури автор називає занепад українського фольклору через значний культурний вплив росіян. У матеріалі «Колядувати можна?» було присвячено «повсюдній присутності української попси» на гірськолижному курорті України, та ще й незважаючи на війну. Він навіть свято Різдва Христового в Росії політизує: «У всіх Різдво як Різдво й Коляда як Коляда, лиш у росіян колядки красномовніші за Лаврова, Пєскова

й Путіна разом узятих: «Авсень, авсень, а мы ходим по всем»» [4], або демонізує «Ну і ще одна: «Иисус Христос коноплями оброс». Мабуть, саме її найбільше любить первосвященик Кірілл. Його борода і вічно забігані очиці якраз і свідчать про обростання – чинами, статусами й регаліями. Тобто Різдво тут ні до чого. Різдва немає, зате є обов'язок жерця перед імперією» [4]. Ю. Андрухович порівнює ставлення росіян та українців до християнського свята. Він зазначає те, що туристи з Росії не знають жодної колядки, коли українські гуцульські діти, переодягнені в традиційні святкові костюми, співають колядки та несуть дух свята в домівки. Такими прикладами публіцист підкреслює важливість розуміння концепту нації.

Для Ю. Андруховича концепт «національної культури» є важливим, оскільки він вбачає, наприклад, пряму залежність між слуханням певної музики та долею держави, вона для нього мірило смаку, знов згадуючи концепт «національної самосвідомості»: «Усе так прозоро: яку музику слухає більшість населення країни, такого й президента на свою голову обирає. І тому в американських містечках-селах слухають геніальну лірику Джонні Кеша, а в нас – навіть не котрогось українського вуйка із сусіднього хутірця, а великоруських зеків, знавців життя і творців понять. Ну, тобто тепер уже й не понять, а законів» [3, с. 71]. Також він згадує російську попсу Алли Пугачової, Філіпа Кіркорова та інших, як пережитків пострадянського простору: «Це просто фантастично – лише два-три кілометри на захід і виявляється, що ніхто тут навіть не чув ані про Філіпа, ані про Аллу, ані тим більше про Йосифа Кобзона, цього Френка Синатру все ще об'єднаного пострадянського простору» [3, с. 71].

До теми національної свідомості письменник звертається й в есеї «Бенкетні канти злих часів», де порівнює українські застільні пісні різних часів, згадуючи ще козацькі канти. На думку Ю. Андруховича, хоча в усі часи застілля відбуваються однаково: «люди п'ють, їдять вишукані страви, звеселяють і зміцнюють свій дух не лише вином та медом, а й бенкетними

кантами», – проте канти вже не ті – «не козацькі, а бандюцькі», бо який народ, така і влада, а яка влада, такі й пісні». [3, с. 16].

Війна на Сході України знайшла своє відображення в останніх текстах збірки («Чужі в місті», «Концерт із ведмедем», «Після нього»). Письменник не просто висловлює своє ставлення до подій, він роздумує над тим, як подолати нестерпного ворога. Автор вважає, що окрім світової підтримки, необхідно визнати внутрішні протиріччя, які роками не мали свого розв’язання: «вистачить уже винуватити в усьому давно померлого (чи, точніше кажучи, убитого) Бандеру та міфічних бандерівців», оскільки для митця очевидно, що «зло йде від однієї-однісінької людини з необмеженою владою та безмежними амбіціями» [3, с. 223]. Гіркий висновок звучить у кінці: «Просто Україні випала така почесна місія – стримувати його на своїх кордонах ціною багатьох життів» [3, с. 228].

Публіцистика митця засвідчила, що окреслені ним концепти «українськості», «національної самосвідомості», «незалежності», «національної культури» формують концептосферу сучасності, наштовхують на роздуми про національну ідентичність, культуру, майбутнє України. Навіть у тих випадках коли його відгуки надто критичні – образ рідної країни позитивний, автор наголошує на відмінностях України і Росії.

Отже, творчість Ю. Андруховича займає чільне місце у світовій та українській літературі й публіцистиці. Через тексти в збірці «Тут похований Фантомас» він формує концептуальне бачення подієвої картини в українському суспільстві. Для цього він спирається на основні концепти, «національна культура», «національна самосвідомість українця, «свобода й самостійність нації», «незалежність» та ін.

3.2. Особливості стильової манери Юрія Андруховича

Слововживання кожного письменника чи журналіста є важливим і авторитетним, оскільки вони є найактивнішими творцями національної мови. Особистісна рецепція відтворює багато разів живе слово народу.

Індивідуально-авторські стилі – важливий елемент публіцистичного твору. У них виявляється індивідуальність автора. Мова публіцистики є діалогічною, бо передбачає спілкування автора з читачем, автора, тому постійна присутність автора у творі накладають на публіциста значну відповідальність. Особистість автора-митця визначається тяжінням до щирості й відкритості, вболівання за проблеми часу, а письменницький публіцистичний текст позначений соціальним, психологічним, науковим і, насамперед, художньо-мистецьким досвідом.

Аналізуючи стильову манеру автора збірки «Тут похований Фантомас» Д. Дроздовський зазначив: «Публіцист іронічний, точний у формулюваннях і водночас далекий від одновимірних оцінок реальності» [38]. Доказом цього є текстовий масив Ю. Андруховича, що сприяє демонстрації соціального світу у двох вимірах: реальному та ймовірному. Реальний світ представлено оповідною інстанцією людини, яка чинить опір. Соціальний світ сприймається як агресивний та чужий: «На жаль, разом із деградацією всієї країни деградують і наші цигани...» [10].

ТСН-ки у збірці розташовані послідовно, і автор торкається у них тих чи інших тем протягом усього року. Тут і традиційні святкові теми на кшталт Великодня («Спецоперація «К», «Не розминутися»), Різдва («Різдво з циганами»), свята захисників («На захист захисників») та Міжнародного жіночого дня («Із турботою про яйця»), Дня Незалежності («Двадцять два щасливі дні»), а також цілком буденні, але резонансні теми: тут і політика, і музика, і питання стосунків між людьми, проблеми заробітчанства, алкоголізму й багато іншого.

Автор різобічна й інтелектуальна особистість, це вчувається у текстах, де зустрічаються згадки про книжки «Абсент» Філа Бейкера, «ФМ Галичина» Тараса Прохаська, «Особиста історія PinkFloyd» Ніка Мейсона; імена

видатних музикантів – Боба Дилана, Фредді Меркюрі, Девіда Бові, Джека Вайта, LedZeppelin та інших; інтертекстуальні відсилання Юрія Винничука, Тараса Прохаська, Степана Руданського, Богдана-Ігоря Антонича, Сергія Жадана та ін.

Цікавим прийомом є також відсилання у заголовках до відомих назв творів («Чужі в місті», «Геройки нашого часу», «Секс і символи», «Ще не змерзла Україна» тощо).

Професіоналізм публіциста відчувається в плавному й легкому перетіканню одного тексту в інший, що здається ніби теми в автора невичерпні. Тексти насичені гумором, іронією та інтелектуальним підґрунтям, що формує фірмовий стиль Ю. Андруховича.

Позиція автора щодо цього світу допомагає йому формувати національну концептосферу. Митцеві притаманне іронічне ставлення до дійсності й оточення. Така сама іронія і у ставленні до власної історії – наприклад, в колонці «Не розминутися»: «Наш кіт їв великодні крашанки прямо зі шкаралупою. Мама казала: «Це добре – так з нього повиходять усі чорти». Я потаємно й собі намагався не лишати від свяченого яйця нічогісінько. Бо протягом року частенько чув на свою адресу «чортова дитина», або «Ми вірили: якщо панотець покропить наші туфлі свяченою водою, то вони довго носитимуться. Так і сталося – він покропив. Але туфлі розлізлися вже за два тижні. Пам'ятаєте, які жахливі товари завозили в Україну в 90-х? Ну, от. Але той випадок страшенно похитнув нашу віру в Бога. Доходжувати весну довелось у старих сандалях» [7], чи в колонці «Елегія для сирних коників»: «Пригадую, в одному із закладів нам якось трапився салат «Говорун с яйцями на горошине». Страшно навіть подумати про те, як цей «говорун» говоритиме з твого живота» [3], або в колонці «Школа звуків»: «Польський водій моїх друзів з «Карбідом» на запитання «Ну, як тобі дорога?» відповів «А вона що, була?» [3]. Показово, автор намагається уникати остаточних висновків, переконуючи читача в тому, що він (читач) сам повинен досягнути світ і постійно шукати нових пояснень.

Творчі задуми Андруховича виникають на асоціативному рівні, він робить героями своїх текстів простих людей: водіїв таксі, попутників, сусідів по крісу в літаку тощо. Вони постають живими і колоритними. Таксист, що говорить суржиком: «А ви, як на поляка, вполне сносно по-українськи говорите», чорношкірий студент на вокзалі: «Куппе, куппе, будь ласка» на французький манір, і касирка, яка запитує: «мужчина, я надіюсь, вам хотя би без постелі?», або циганка на площі Ринок: «Та хай тобі грець!» – верещить старезна циганка, хапаючи за руку свою ровесницю-українку. «Оце баби пішли, – продовжує. – Не бояться ні чорта, ні машин» [3].

Деякі тексти збірки мають особливу форму. Наприклад, есей «Не розминутися» побудований цитатах різних людей про святкування Великодня, і автор бере слово тільки у кінці твору.

Художня образність стильової манери виявляється нарізних рівнях. Як от порівняння: «А головне – повсюдне зрощення, як нас і навчали на шкільних уроках історії, «світських феодалів з церковними». Тобто в наших умовах – губернаторів з єпископами, міліцейських начальників з ігуменами, адміністрації президента зі священним синодом ...», «Для всіх нас Лемківщина – ніби Атлантида: настільки ж манлива і примарна. Й самі лемки нереальні й міфічні, ніби атланти» [3]. Або алегорії: «Наша «червона рута» не виглядала казково – це по-перше»; фразеологізмів: «...там уже чергували комсомольців-дружинників, могли «взяти на олівець» та ін.

Також автор вживає у своїх текстах цитати відомих діячів. Ю. Андрухович цитує гумореску С. Руданського в колонці «Сіли край стола»: «І навіть не жартують – так, як, наприклад, цигани у Степана Руданського: «Ото, тату, маєм воду, – каже циганчук, – а якби нам іще сиру та муки до рук – наварили б вареників...»[10], або цитує вигук російських діячів: «Заслать им туда наших десантников!», – пишуть російські братани-юзери, «Як писав мій улюблений Томас Вулф, «кривда вічно на престолі»» [6].

Світоглядний характер і стиль публіциста відчувається в манері написання колонок. Часто вони філософічні й пронизані тонким ліризмом, пафосні й інтелектуальні. Однак у певних моментах емоційний образність автора стає негативно-забарвленою, войовничою і непримиренною: «Якби не ці паскудні ригиоанали з їхніми законами, з їх нездатністю любити бодай щось, крім бабла, з їхньою тупістю й нахабністю, я б навіть розповів вам про те, які вірші краще ховати в диванах. Я подумав над цим, і мені здалося, що я точно знаю» [6], «А то ще якась кобилиста тітка з губами замість мозку блювоне, що з двома язиками вона швидше отримує оргазм. І я завжди мав за правило не зважати на весь цей флуд усіляких недорослей, але цього разу ситуація критична – вони перемагають» [6], «А ще ж є думка мережевої молоді, котра, дивом знаходячи час поміж однокласниками і фейсбучатами, стверджує, що українська мова несучасна, бо на дискатесах нею не спілкуються» [6].

Спрощена оповідна форма – свідомий вибір автора. Намагаючись показати негативні реалії українській дійсності, він спрощує, профанізує її, спонукає читача сприймати її емоційно і вдумливо. Наприклад, у колонці «Тут вам не Лондон»: «Та, схоже, касирка з роками встигла вписатись у потертий фасад вокзалу куди органічніше, ніж у горде звання працівника української залізниці. Вона робить вигляд, наче не розуміє, навіщо чорношкірому студентові їхати в купе. От не хочеться їй продавати купейного квитка – і квит! Такі ж претензії в неї й до мене. «Мужчина, я надіюсь, вам хотя би без постелі?» – запитує вона з такою міною, ніби я, замовляючи купейний квиток, образив її найсвятіші почуття». За великим рахунком, у нас із чорним ті самі проблеми. Тобто я також чорний. Ми обоє дратуємо касирку фактом свого існування. І що ще страшніше – своєю українською» [12], або в тексті «Тут усюди пахне Середньовіччям», де автор вживає сарказм по відношенню до священослужителів : «Наче й не знайшлося у святих отців нагальніших справ – збавляти грішників, допомагати сиротам, розводити паству на бабло і політичну підтримку,

рахувати церковні пожертви, купувати все новіші лексуси, давити ними перехожих прихожан» [3, с. 87].

На думку Сергія Шебеліста, «з погляду літературознавства, есеї Юрія Андруховича характеризуються автобіографічністю, інтертекстуальністю, експресивністю, емоційністю, іронічністю, дотепністю та широким використанням художніх засобів, що є результатом впливу постмодерних творчих практик» [106, с. 52].

Дослідниця К. Сільман підкреслює: «З формального погляду, публіцистиці Юрія Андруховича притаманні як літературні (серед яких автобіографічність, інтертекстуальність, експресивність, емоційність, іронічність та широке використання художніх засобів), так і соціокомунікативні риси (актуальність, оперативність, безпосередній вплив на масову свідомість, «державне мислення» та медійність)» [88, с. 52].

Отже, збірка есеїв Ю Андруховича вражає влучністю художніх засобів, автобіографічними рисами, емоційною насиченістю, детальністю, і разом із тим демонстративністю, нарочитістю, блискучою парадоксальністю образного мислення. Усе це сприяло успішній комунікації автора з читачем, виробленню ним засобів формування світоглядної концептосфери нації.

РОЗДІЛ 4

ОХОРОНА ПРАЦІ ТА БЕЗПЕКА

У НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЯХ

4.1. Аналіз потенційних небезпек

1. Незадовільні ергономічні характеристики робочого місця внаслідок нерационального планування робочого місця, що може призвести до механічних травм, уражень електричним струмом та порушень кістково-м'язового апарату.

2. Можливість ураження електричним струмом при роботі з ПК, що може призвести до електричних травм або летального наслідку.

3. Небезпеки, пов'язані з професійним вигоранням, що може призвести до погіршення психологічного стану та до загальних захворювань.

4. Низький рівень професійної компетентності, що може завдати моральної шкоди, страждань людині, його близьким, негативно вплинути на авторитет та репутацію фахівця серед оточуючих, сформуванню негативну думку про установу, яку він представляє.

5. Негативний вплив при роботі з візуально-дисплейним терміналом (ВДТ) на функціональний стан людини, який обумовлений електромагнітними полями при використанні моніторів застарілої конструкції призводить до зниження імунітету, загальних захворювань.

6. Можливість отруєння шкідливими та небезпечними хімічними речовинами, які виділяються при роботі з ВДТ.

7. Недостатнє освітлення робочої зони внаслідок несправності освітлювальних приладів, що може призвести до погіршення зору.

8. Незадовільні параметри мікроклімату в приміщенні внаслідок не ефективної роботи апаратури для опалювання та повітрообміну, що може призвести до загальних захворювань.

4.2. Заходи із забезпечення безпеки

1. Для забезпечення ергономічності робочого місця потрібно дотримуватися ДНАОП 0.00-1.31-99 «Правила охорони праці під час експлуатації електронно-обчислювальних машин», де зазначено про заборону загроженості робочого місця, розроблені нормативи щодо площини робочого місця на одного працівника. Вимоги до організації робочого місця зазначені також в ГОСТ 12.2.032-78 ССБТ «Рабочее место при выполнении работ сидя. Общие эргономические требования».

По-перше, на робочому місці не повинно бути нічого зайвого; всі необхідні для роботи предмети повинні знаходитись поряд з працівником, але не заважати йому. По-друге, організація робочого місця повинна забезпечувати необхідну оглядовість. По-третє, повинно бути забезпечене стійке положення та вільність рухів працівника, безпеку виконання трудових операцій виключати або допускати лише в деяких випадках роботу в незручну позиціях, котрі зумовлюють підвищену втомлюваність.

Для мінімізації негативного впливу на опорно-руховий апарат передбачено виконання всіх вимог ергономіки до робочого місця, робочої зони та робочого приміщення. Площа на одного працівника повинна складати не менше ніж 6 м^2 , а об'єм 20 м^3 .

Висота робочої поверхні повинна бути 600-800мм; досяжність до предметів праці 600*1400 ширина, 800*1000мм глибина; висота стільця 400-500мм; кут нахилу стільця 15° вперед, 5° назад; підставка для ніг не менше 300мм ширина.

2. Вимоги електробезпеки у приміщеннях, де встановлені електронно – обчислювальні машини і персональні комп'ютери відображені у НПАОП 0.00-1.28-10 «Правила охорони праці під час експлуатації електронно-обчислювальних машин». Відповідно до цього нормативного документу під час проектування систем електропостачання, монтажу основного електрообладнання та електричного освітлення будівель та

приміщень для ЕОМ необхідно дотримуватись вимог Правил влаштування електроустановок (ПУЕ-2009), Правил пожежної безпеки в Україні та інших нормативних документів, що стосуються електротехнічних пристроїв, а також вимог нормативно-технічної експлуатаційної документації заводу – виробника.

3. Професійне вигорання – психологічний стан здорових людей, які працюють у системі «людина-людина», який характеризується емоційним виснаженням, деперсоналізацією, редукцією особистих досягнень.

Для запобігання синдрому професійного вигорання або зниження ступеня його виразності існує ряд рекомендацій:

- для забезпечення психічного й фізичного благополуччя використовують перерви під час роботи (1-2 години);
- оволодіння вміннями й навичками саморегуляції (релаксація, визначення цілей і позитивна внутрішня насага) сприяють зниженню рівня стресу;
- професійний розвиток і самовдосконалення (одним зі способів запобігання від синдрому професійного вигорання є обмін професійною інформацією із представниками інших служб, що дає відчуття більше широкого розуміння професійних проблем, ніж те, котре існує усередині окремого колективу. Для цього існують різні способи – курси підвищення кваліфікації, конференції та ін.);
- відхід від непотрібної конкуренції;
- емоційне спілкування з колегами (коли людина аналізує свої почуття й ділиться ними з іншими. Імовірність вигорання значно знижується або процес цей виявляється не настільки вираженим);
- підтримка гарної фізичної форми.

4. Однією з найважливіших вад у роботі фахівця є прийняття рішень з порушенням морально-правових норм з використанням владних повноважень. Виключення таких випадків потребує від фахівця високого рівня професійної компетентності і особистих якостей – аналітичного складу

розуму, здібностей прогнозувати наслідки своїх рішень, емоційно-вольової стійкості, поважного та справедливого відношення до людей, неухильного виконання законів, встановлених норм та правил.

Повинен бути контроль за діяльністю фахівця з боку керівництва та спеціальних служб, що опікуються безпекою.

5. Організаційними засобами захисту від негативного впливу електромагнітного випромінювання при роботі з відеодісплейними терміналами є:

- оптимальний розподіл періодів праці та відпочинку (безпосередня робота з відеотерміналом не повинна перевищувати 50% від загального робочого часу);
- під час роботи з відео терміналом необхідно планувати 10-хвилинну перерву на 1 годину робочого часу;
- враховуючи підвищену небезпеку ураження електромагнітним випромінюванням при роботі з персональним комп'ютером застарілої моделі, слід використовувати захисні екрани;
- враховувати відстань до монітору для захисту від випромінювання (не більше 500 мм);
- встановити на робочому місці відеотермінал, що відповідає сучасним вимогам стосовно захисту від випромінювань, заміна старих моніторів на ЖК-монітори і TFT-монітори, які є більш безпечними для здоров'я;
- створення умов для участі працівників в інших видах діяльності;
- підвищення значення розумової діяльності в роботі операторів завдяки раціональному розподілу робочого часу;
- не переобтяжувати приміщення значною кількістю робочих місць з ВДТ.

4.3. Заходи із забезпечення виробничої санітарії та гігієни праці

При порушенні режиму роботи ПК та периферійної техніки або у випадку їх несправності у повітря робочої зони можуть виділятися шкідливі та небезпечні речовини.

Діоксини та фуран – гази, що не мають запаху і є канцерогенами, належать до протипожежних засобів, які необхідні для корпусу монітора і плат. Ці отрути утворюються при горінні, але є докази того, що ці шкідливі речовини присутні в атмосфері і при звичайній робочій температурі в незначних кількостях. Озон утворюється внаслідок впливу електричних зарядів, які виникають у лазерних принтерах, на кисень повітря.

Для запобігання виділення шкідливих та небезпечних речовин у повітря робочої зони при роботі ПК слід дотримуватися таких вимог:

- експлуатація усіх складових ПК та периферійної оргтехніки повинна здійснюватися згідно їх рекомендованих режимів. В першу чергу це стосується теплових режимів;
- у разі виявленої несправності слід припинити використання обладнання;
- влаштування штучної та природної вентиляції у приміщеннях, де експлуатується ПК, згідно СНиП 2.04.05. – 91 «Отопление, вентиляция и кондиционирование воздуха. Нормы проектирования»

Для забезпечення оптимального освітлення в робочому приміщенні, яке нормується згідно з ДБН В .2.5-28-2006 «Природне і штучне освітлення», 200 люкс, передбачено устрій системи штучного освітлення з використанням люмінесцентних ламп типу ЛБ або ЛД потужності від 40 до 80 Вт, що встановлюються у світильниках типу ЛСП. Крім системи штучного освітлення використовується природне бокове освітлення.

Відносно вікон робоче місце повинно бути розміщено так, щоб природне світло було збоку, переважно з лівого та забезпечувати коефіцієнт

природної освітленості не нижче 1,5 %. Робоче місце, обладнане ПК повинно бути розташоване так, щоб уникнути попадання в очі прямого світла. Джерела штучного світла рекомендується розташувати з обох сторін від екрану паралельно напрямку зору. Щоб уникнути світових блисків від екрану, клавіатури, освітлювальних пристроїв, сонця в напрямку очей необхідно застосовувати антиблискові сітки, спеціальні фільтри для екрану, захисні козирки, жалюзі на вікнах. Вікна приміщень повинні мати регульовальні пристрої для відкривання.

Метеорологічні умови в приміщенні офісу – температура повітря, відносна вологість повітря й швидкість його переміщення відповідають встановленим санітарно-гігієнічним вимогам ДСН 3.3.6.042-99 «Державні санітарні норми мікроклімату виробничих приміщень» і ГОСТ 12.1.005-88 (1991) «ССБТ. Общие санитарно-гигиенические требования к воздуху рабочей зоны». Роботи в офісному приміщенні, належать до категорії Іб - легка робота, тому передбачені наступні оптимальні значення параметрів мікроклімату:

- у холодний період року: температура 21-23°C; відносна вологість: 40-60%; швидкість переміщення повітря: 0,1 м/с;

- у теплий період року: температура 22-24°C; відносна вологість: 40-60%; швидкість переміщення повітря: 0,2 м/с.

Забезпечення таких параметрів мікроклімату досягається оснащенням приміщень пристроями кондиціонування, вентиляції та дезодорації повітря, системами опалювання.

4.4. Заходи з пожежної безпеки

Основним документами, які контролюють діяльність пожежної безпеки є закон України «Про пожежну безпеку» від 17 грудня 1993 року. Цей Закон визначає загальні правові, економічні та соціальні основи забезпечення пожежної безпеки на території України, регулює відносини державних

органів, юридичних і фізичних осіб у цій галузі незалежно від виду їх діяльності та форм власності.

Організаційні заходи: забезпечення пожежної безпеки покладається на керівників та уповноважених керівниками осіб забезпечення пожежної безпеки встановлюються статтею 5 Закону України «Про пожежну безпеку».

Керівник підприємства повинен визначити обов'язки посадових осіб щодо забезпечення пожежної безпеки, призначити відповідальних за пожежну безпеку окремих будівель, споруд, приміщень, діляниць, технологічного та інженерного устаткування, а також за утримання і експлуатацію технічних засобів протипожежного захисту. Обов'язки щодо забезпечення пожежної безпеки, утримання та експлуатації засобів протипожежного захисту мають бути відображені у відповідних посадових документах (функціональних обов'язках, інструкціях, положеннях тощо).

Технічні заходи базуються на виборі типу первинних засобів пожежогасіння та визначення їх необхідної кількості, згідно ГОСТ 12.1.004-91 «Пожежна безпека. Загальні вимоги».

Клас пожежі згідно ДБН В.1.1.7-2002 «Захист від пожежі. Пожежна безпека об'єктів будівництва» – пожежі твердих речовин, переважно органічного походження, горіння яких супроводжується тлінням (деревина, пластмаси, папір) визначається як клас А.

Згідно НАПБ Б.03.002-2007 «Норми визначення категорій приміщень, будинків та зовнішніх установок за вибухопожежною та пожежною небезпекою офісне приміщення відноситься до категорія Д.

Будинки й приміщення повинні бути обладнані системами протидимного захисту, технічними засобами оповіщення про пожежу та засобами зв'язку відповідно до вимог будівельних норм.

За наявності в приміщенні лише одного евакуаційного виходу дозволяється перебувати в ньому не більше 50 осіб.

3.5. Заходи із забезпечення безпеки в надзвичайних ситуаціях

Законодавство України у сфері захисту населення та територій від надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру складають: Конституція України, Закон України «Про захист населення і територій від надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру», Закон України «Про правовий режим надзвичайного стану», Законі України «Про цивільну оборону України», та інші нормативні акти.

Відповідно до ст.1 Закону України «Про цивільну оборону України» № 2974-XII від 03.02.1993р. надзвичайна ситуація – порушення нормальних умов життя та діяльності людей на об'єкті або території, викликане аварією, катастрофою, стихійним лихом або іншою небезпечною подією, яка призвела (може призвести) до загибелі людей або значних матеріальних втрат.

Протирадіаційний і протихімічний захист – це комплекс заходів цивільної оборони, що направлені на попередження та послаблення дії іонізуючих випромінювань, радіоактивних викидів та сильнодіючих отруйних речовин.

Для організації правильних дій населення в умовах НС техногенного характеру аварії на радіаційно-небезпечному об'єкті необхідно:

- не поширювати паніку;
- забезпечити населення протирадіаційними засобами захисту;
- запобігти витіканню інформації і проникнення сторонніх осіб на місце НС;
- доправити постраждалих якнайшвидше до медичних установ для надання невідкладної медичної допомоги;
- якнайшвидше покинути місце радіаційної обстановки.

Необхідно відзначити, що засоби захисту населення також підрозділяються на колективні та індивідуальні. При радіаційному забрудненні важливіше місце відіграє колективний захист. Насамперед для укриття людей заздалегідь будуються захисні споруди: сховища та

протирадіаційні укриття. Сховища забезпечують найбільш надійний захист від усіх вражаючих факторів будь-якої зброї масового знищення (у тому числі й нейтрального), всіх видів звичайної зброї, а також від шкідливих наслідків застосування ядерної зброї (від високих температур, отруйних випаровувань, димів, обвалів, уламків пошкоджених будівель і т.і.) у сховищах можна знаходитися тривалий час.

Таким чином, аналіз потенційних небезпек це перший крок до попередження серйозних наслідків надзвичайних ситуацій. Краще попередити вплив негативних факторів аніж потім боротися з їх наслідками для цього і необхідно проводити заходи по забезпеченню безпеки.

Для забезпечення ергономічності робочого місця потрібно дотримуватися ДНАОП 0.00-1.31-99 «Правила охорони праці під час експлуатації електронно-обчислювальних машин», де зазначено про заборону захаращення робочого місця, розроблені нормативи щодо площини робочого місця на одного працівника. Вимоги до організації робочого місця зазначені також в ГОСТ 12.2.032-78 ССБТ «Рабочее место при выполнении работ сидя. Общие эргономические требования».

Для запобігання синдрому професійного вигорання або зниження ступеня його виразності існує ряд рекомендацій: використовують перерви під час роботи (1-2 години); оволодіння вміннями й навичками саморегуляції; професійний розвиток і самовдосконалення; відхід від непотрібної конкуренції; емоційне спілкування з колегами; підтримка гарної фізичної форми.

Організаційними засобами захисту від негативного впливу електромагнітного випромінювання при роботі з відеодісплейними терміналами є оптимальний розподіл періодів праці та відпочинку. Для виключення електромагнітного випромінювання та ЕМП передбачено використання сучасної комп'ютерної техніки, зокрема заміна моніторів, що мають електронно-лучеву трубку на ЖК-монітори або TFT-монітори.

Для забезпечення оптимального освітлення в робочому приміщенні, яка нормується згідно з ДБН В 2.5-28-2006 «Природне і штучне освітлення», 200 люкс, передбачено устрій системи штучного освітлення з використанням люмінесцентних ламп типу ЛБ або ЛД потужності від 40 до 80 Вт, що встановлюються у світильниках типу ЛСП. Крім системи штучного освітлення використовується природне бокове освітлення.

Для забезпечення оптимальних параметрів повітряного середовища передбаченого виконання вимог ГОСТ 12.1.005–88 «Общие санитарно-гигиенические требования к воздуху рабочей зоны».

Для виключення можливості загоряння передбачено вивчення правил пожежної безпеки та наявності первинних засобів пожежогашіння.

Для організації правильних дій населення в умовах НС техногенного характеру на радіаційно-небезпечному об'єкті необхідно:

- не поширювати паніку;
- забезпечити населення протирадіаційними засобами захисту;
- запобігти витіканню інформації і проникнення сторонніх осіб на місце НС;
- доправити постраждалих якнайшвидше до медичних установ для надання невідкладної медичної допомоги;
- якнайшвидше покинути місце радіаційної обстановки.

ВИСНОВКИ

Публіцистика – це своєрідний тип творчості, завданням якого є висвітлення важливих питань та актуальних явищ суспільного життя. Освоєння дійсності публіцистами призводить до створення нової духовно-інтелектуальної цінності – публіцистичного твору, який спрямований на узагальнення, трактування явищ життя з метою впливу на громадську думку й свідомість суспільства.

Публіцистичний твір, крім інформації, несе в собі значну частку складної семантичної і, частково, естетичної інформації у вигляді певних думок, а також відповідних образів, здатних впливати на людину естетично.

Публіцистика в історії української журналістики пройшла довгий і складний шлях. Її велика історія починається ще зі слов'яноруської літературної мови у XVII столітті. Пройшовши національно-визвольний рух, потім боротьбу української інтелігенції за національні інтереси на межі XIX – XX століття (Ю. Бачинський, В. Винниченко, М. Грушевський, Д. Донцов, М. Драгоманов, М. Міхновський, С. Петлюра, Ю. Шевельов), та добу відродження національної ідеї в Україні й активізацію публіцистичного мислення у II пол. XX століття (Л. Костенко, В. Симоненко, І. Драч, І. Світличний, Є. Сверстюк, М. Вінграновський, А. Горська, І. Дзюба), вона відігравала важливу роль для історії держави.

Сучасна українська публіцистика прогресує й має багато представників, які майстерно демонструють свої світоглядні погляди крізь публіцистичні твори. До письменників-публіцистів постмодернової епохи належать: Л. Костенко, О. Забужко, М. Рябчук, Ю. Андрухович, Ю. Винничук, С. Жадан, Ю. Іздрик та ін.

У медіапросторі окремо існує поняття «світоглядної публіцистики». Його досліджують як у журналістиці, так і в літературі, культурології та ін.

Вперше поняття «світоглядної публіцистики» вжив відомий український філософ М. Шлемкевич. За його твердженнями, напрям

«світоглядної публіцистики» є одним з найскладніших. Тільки талановиті, духовно багаті особистості здатні писати якісні світоглядні тексти.

В основі світоглядної публіцистики закладені концепти. Це поняття багатозначне. Різні визначення цього терміну дають у психології, філософії, лінгвістиці та журналістиці. У світоглядній публіцистиці часто використовуються концепти, що формують концептосферу, оскільки автори такої публіцистики повинні бути моральними авторитетами країни, обдарованими та широко мислячими. Концепти допомагають глибоко розкривати важливі для соціуму теми, які здатні впливати на світосприймання народу або певної нації.

В українській журналістиці, зважаючи на історичні обставини, національний дискурс завжди був основним журналістським дискурсом, втілюючись в окремих дискусіях щодо понять патріотизму, національної ідеї, соборності держави тощо. Не в останню чергу вони передавались за допомогою окремих концептів: «Україна», «свобода», «душа», «віра» та інші, що мали усталені національно-ментальні характеристики.

Однією із талановитих і помітних постатей у сучасній публіцистиці є Юрій Андрухович. Світоглядна публіцистика Ю. Андруховича є ефективним інструментом осмислення соціального життя. Їх тексти відзначаються специфічністю позиції автора, оригінальним підходом до бачення і подачі суспільно вагомих проблем, вибору матеріалу й здатністю впливати на читача. Письменницька публіцистика стає орієнтиром у процесі формування масовою аудиторією своєї позиції щодо соціального життя та джерелом, яке провокує роздуми про стан розвитку суспільства та визначення його перспектив.

Збірка есеїв «Тут похований Фантомас» Ю. Андруховича умістила тексти 2010–2014 рр. Вона охоплює найактуальніші й найважливіші для українського народу тенденції й події суспільно-політичного життя: від стану культури до війни на Сході України. Письменник пропонує власний

суб'єктивний погляд на актуальні теми, органічно вписані в національний та світовий контексти.

Особливий, фірмовий стиль публіцистики Ю. Андруховича полягає у поєднанні як літературних рис, зокрема, автобіографічність, експресивність, емоційність, іронічність художня образність, так і журналістських – безпосередній вплив на масову свідомість, вироблення світоглядних концептів, формування громадської думки, актуальність, оперативність, медійність.

Як справжній патріот своєї країни Ю. Андрухович, викриває її недоліки, і разом із тим, усіма силами просуває її позитивний образ на тлі інших держав, доводить значущість своєї нації у сучасному світі, формує національну концептосферу, ціннісну систему сучасності.

Постать Ю. Андруховича займає чільне місце в розвитку світоглядної публіцистики та формуванні національної концептосфери. Він відверто відстоює українську незалежність, критикує залишки радянщини, відкрито виступає проти ворожої Росії. Тексти публіциста спрямовані на пробудження в читача національної ідентичності, самосвідомості та патріотизму. Ю. Андруховичем розроблені й донесені до українців такі світоглядні концепти як: «нація», «незалежність», «Росія як негативний фактор впливу на розвиток української держави», «національна культура», «національна історія», «гібридна війна», «національна самосвідомість» та ін. Стильовим рисам Ю. Андруховича притаманні інтелектуальність, іронічність, емоційна насиченість. Він прямолінійний та відвертий у вираженні своїх думок. Для стилю Ю. Андруховича художність є визначальною, його тексти багаті на епітети та метафори.

Роль Ю. Андруховича в історії української публіцистики беззаперечна, а багате світосприйняття й письменницький та публіцистичний таланти назавжди будуть вписані в історію національної культури.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Александров О. Тези до теорії публіцистики. *Діалог. Медіа-студії* : збірка наукових праць. Одеса, 2007. Вип. 6. С. 282–288.
2. Андрусів С. Міфологема Європи в сучасній українській свідомості. *Сучасність*. 2000. № 4. С. 110–115.
3. Андрухович Ю. Тут похований Фантомас. Брустурів : Дискурс, 2015. 232 с.
4. Андрухович Ю. Колядувати можна? URL: <https://tsn.ua/analitika/kolyaduvati-mozhna-402437.html>.
5. Андрухович Ю. Місія в Давосі. URL: <https://tsn.ua/analitika/misiya-v-davosi.html>.
6. Андрухович Ю. Наша мова: вірші в диванах. URL: <https://tsn.ua/analitika/nasha-mova-virshi-v-divanah.html>.
7. Андрухович Ю. Не розминутися. URL: <https://tsn.ua/analitika/ne-rozminutisya.html>.
8. Андрухович Ю. Про братів, росіян і братів росіян URL: <https://tsn.ua/analitika/pro-brativ-rosiyan-i-brativ-rosiyan.html>.
9. Андрухович Ю. Радощі нашого співіснування. URL: <https://ru.tsn.ua/analitika/radoschi-nashogo-spivisnuvannya.html>.
10. Андрухович Ю. Сіли край стола. URL: <https://tsn.ua/analitika/ne-rozminutisya.html>.
11. Андрухович Ю. Своєю смертю. URL: <https://tsn.ua/analitika/svoyeyu-smertyu-412746.html>.
12. Андрухович Ю. Тут вам не Лондон. URL: <https://tsn.ua/analitika/tut-vam-ne-london.html>.
13. Андрухович Ю. ФМ і fm. URL: <https://tsn.ua/analitika/fm-i-fm.html>.
14. Андрухович Ю. Як у казці про душу URL: <https://tsn.ua/analitika/yak-u-kazci-pro-dushu-304374.html>.

15. Антонова О. Цикл радіопередач «Українська література вчора і сьогодні» М. Жулинського в контексті теоретичних концепцій. URL: <http://old.journ.lnu.edu.ua/vypusk7/n11/tv11-27.pdf>.
16. Баліна К. Постмодерністська парадигма творчості Юрія Андруховича : автореф. дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.01.01. Київ, 2011. 20 с.
17. Барт Р. Избранные работы. Семиотика. Поэтика Мсква: Прогресс, 1989. 616 с.
18. Біловол Ю. Національний мотив державотворення в письменницькій публіцистиці кінця 80–90-х років XX століття. *Вісник Харківського національного у-ту ім. В.Каразіна. Серія: Філологія*. Вип. 51. Харків : ХНУ, 2007. С. 223–226.
19. Біографія Юрія Андруховича. URL: <http://md-eksperiment.org/post/20170720-biografiya-yuriya-andruhovicha>.
20. Боднар-Терещенко І. У 2011-му майже збіглися ювілеї двох визначних майстрів нашої літератури. Миколі Вінграновському виповнилося б 75, а Григору Тютюннику 70. URL: https://dt.ua/CULTURE/tyutyunnik_i_vingranovskiy_umontovani_v_chas.html.
21. Буряк В. Еволюція термінологічного інструментарію сучасної теорії публіцистики: інтелектуальна модель інформаційного відображення. *Наукові записки Інституту журналістики*. Київ, 2001. Т. 3. С 50–57.
22. Буряк В. Системна та концептуальна структура сучасного публіцистичного мислення. *Вісник Львівського університету. Серія: Журналістика*. 2002. Вип. 22. Ч. 1. С. 19–30.
23. Вартанов Г. Засоби масової інформації. Короткий словник термінів і понять / За ред. А. Чічановського. Київ : Грамота, 2005. 64 с.
24. Василик Л. Концепти Україна та свобода в реалізації національної ідеї: історико-отологічний аспект. URL: <http://journlib.univ.kiev.ua/index.php?act=article&article=2223>.

25. Василик Л. Концептуальна публіцистика як виразник національної ідентичності. URL: <http://vuzlib.com/content/view/1592/43/>.
26. Василик Л. Концептуальність як метод інтелектуального аналізу публіцистичних текстів. *Українське журналістикознавство : науковий журнал* / голова редкол., голов. ред. В. В. Різун ; Інститут журналістики КНУ імені Тараса Шевченка. Київ, 2013. Вип. 14. С. 5–9.
27. Ващук І. Колумністика Юрія Андруховича як стильова своєрідність у пресі та телефірах. URL: <http://publications.lnu.edu.ua/collections/index.php/teleradio/article/viewFile/1078/1067>
28. Ващук І. Творчість Юрія Андруховича як об'єкт наукового осмислення. *Образ*. Випуск 1 (23). 2017. С. 72–82.
29. Вежбицкая А. Язык. Культура. Познание. Москва : Русские словари, 1997. 416 с.
30. Гальтунг Ю., Несс А. Політична етика Ганді. Львів : Місіонер, 2001. 280с.
31. Голубко В. Концепція Української Державності в баченні Симона Петлюри. URL: <http://sichovyk.com.ua/istorichna-slava/842-ukrainian-state-doctrine-by-simon-petliure>.
32. Гопко Г. Сергій Кримський: Іде війна за землю! *День*. 2008. 25 березня. С. 4.
33. Гриценко О. Світ, Європа і ми. *І*. 1998. № 13. С. 24.
34. Дебре Р. Інтелектуальна влада у Франції. Київ: Дух і літера, 2008. 304 с.
35. Дені де Ружмон. Європа у грі. Шанс Європи. Відкритий лист до європейців. Львів : Літопис, 1998. С. 113–114.
36. Джерела творчості шістдесятників URL: <http://shistdesjatnyky.blogspot.com/2012/12/blog-post.html>.
37. Дзюба І. Є поети для епох. Есей про творчість Ліни Костенко. Київ : Либідь, 2011. 208 с.

38. Дроздовський Д. Юрій Андрухович: чому Україна любить шабаш?
URL: <https://dt.ua/CULTURE/yuriy-andruhovich-chomu-ukrayina-lyubit-shabash>.
39. Ермоленко А. Публичный дискурс как фактор интеграции в современном обществе. *Постсоветская публичность: Беларусь, Украина: сборник научных трудов* / под редакцией М. Соколовой, В. Фурса. Вильнюс : ЕГУ, 2008. С.25–41.
40. Желіховська Н. Теоретичне обґрунтування публіцистики як виду літературної діяльності у працях В. Здорогеги. URL: <http://journlib.univ.kiev.ua/index.php?act=article&article=1677>.
41. Житарюк М. Соціокультурна модель журналістики: традиції і новаторство: монографія. Львів, 2008. 416 с.
42. Залізняк Ю. Етичний інтелектуалізм публіцистики Івана Дзюби та Вацлава Гавела. URL: http://librar.org.ua/sections_load.php?s=philology&id=720&start=1.
43. Здорогега В. Теорія і методики журналістської творчості. Львів : ПАІС, 2004. 268с.
44. Ігнатієнко В. Українська преса (1816–1933): історико-бібліографічний етюд. Харків : Державне видавництво України, 1926. 78 с. URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/UKR0000312>.
45. Євромайдан: хроніка відчуттів : колекція есе / упоряд. Карп'юк В. Брустурів : Дискурсус, 2014. 151с.
46. Карлова В. Формування національної самосвідомості українського народу в період національно-культурного відродження. URL: http://lvivacademy.com/vidavnitstvo_1/visnik6/fail/Karlova.pdf.
47. Кожушко І. Про специфіку вживання терміна «концептосфера» в сучасній когнітивній лінгвістиці. *Лінгвістичні студії*. 2011. Вип. 22. С. 285–289.

48. Кольцова Ю. Концепт пути в произведении Н. Лескова «Очарованный странник». *Вестник Московского университета. Серия 19: Лингвистика и межкультурная коммуникация*. 2000. № 2. С. 58.
49. Концептуальна публіцистика і світоглядна публіцистика: проблема дефініцій. URL: <http://studepedia.org/index.php?vol=2&post=13466>
50. Корконосенко С. Социология журналистики. URL: <http://evartist.narod.ru/text9/49.htm>.
51. Корольов Г. Симон Петлюра і Директорія УНР в оцінках Михайла Грушевського. До 130-річчя від дня народження Симона Петлюри. URL: https://dt.ua/SOCIETY/simon_petlyura_i_direktoriya_unr_v_otsinkah_miha_yla_grushevskogo_do_130-richchya_vid_dnya_narodzhen.html.
52. Космеда Т., Гажева І. Аспекти, методика вивчення слова у контексті зміни лінгвістичних парадигм. *Мовознавство*. 1999. № 1. С. 44.
53. Костенко Л. Гуманітарна аура нації, або дефект головного дзеркала. Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2001. 52 с.
54. Кубрякова О. Обеспечение речевой деятельности и проблемы внутреннего лексикона. Человеческий фактор в языке: Язык и порождение речи. Москва : Наука, 1991. С. 96.
55. Кузнєцова Т. Концепт «свій – чужий» у лінгвокультурологічних дефініціях. *Вісник Сумського державного університету. Серія Філологія*. 2007. № 2. С. 37–40.
56. Кулінська Я. Типологія художніх ситуацій у постмодерній творчості Ю. Андруховича, В. Неборака та О. Ірванця : автореф. дис. ... докт. філол. Наук : 10.01.01. Київ, 2013. 20 с.
57. Крупницький Б. Історичні основи європеїзації України. Літературно-науковий Вісник. Річник 32. На чужині. 1948. Травень. С. 122. URL: <https://diasporiana.org.ua/wp-content/uploads/books/9034/file.pdf>.

58. Лизанчук В. Концептуальні засади журналістики. URL: http://dl.franko.lviv.ua/faculty/jur/publications/visnyk36/Visnyk_36.pdf.
59. Лильо Т. Світоглядна журналістика: навчальний посібник. Львів : ПАІС, 2010. 152 с.
60. Лихачев Д. Концептосфера русского языка. URL: https://www.lihachev.ru/pic/site/files/fulltext/ocherk_po_philos/13.pdf.
61. Лозовский Б. Журналистика: краткий словарь. URL: http://virlib.eunnet.net/win/metod_materials/jdictionary/?xsl=article.xslt&id=a171.
62. Лось Й. Публіцистика й тенденції розвитку світу: навчальний посібник. Львів : ВЦ ЛНУ ім. Івана Франка, 2008. 376 с.
63. Лось Й. Публіцист: мотивація творчості. *Вісник Львівського університету. Серія: Журналістика*. 2006. Вип. 28. С. 85–110.
64. Лось Й. Журналістика перед новим викликом. *Вісник Львівського університету. Серія: Журналістика*. 2004. Вип. 25. С. 18–44.
65. Лотман Ю. Символ в системе культуры. *Ученые записки. Тарту*. 1987. № 74. С. 10–21.
66. Матиенко Г. Журналистика как философия. URL : <http://news2000.org.ua/print?a=%2Fpaper%2F19968>.
67. Михайлин І. Історія української журналістики : підручник. Київ: Центр навчальної літератури, 2003. 720 с.
68. Михайлин І. Національна ідентичність українців і журналістика. *Творчі та організаційні особливості функціонування сучасного медійного простору: збірн. наук. праць*. Тернопіль–Львів: ЛА «Піраміда», 2008. Т. 1. С. 103 –107.
69. Наріжний С. Українська еміграція. Культурна праця української еміграції 1919–1939. URL: <http://diasporiana.org.ua/wp-content/uploads/books/2648/file.pdf>.
70. Національний рух на початку XX ст. URL: <http://textbooks.net.ua/content/view/5815/41/>.

71. Норман Д. Європа. Історія. Київ : Основа, 2000. 178с.
72. Никитина С. О концептуальном анализе в народной культуре. Логический анализ языка: Культурные концепты. Москва: Наука, 1991. С. 117–122.
73. Нікішина І. Понятіє 'концепт в когнитивній лінгвістическє. URL: http://hp.philol.msu.ru/~slavphil/books/jsk_21_01nikisina.pdf.
74. Панасенко К. Співвідношення поняття «символ» із суміжними поняттями «архетип» та «концепт»: точки дотику та відмінності. URL: <http://ekhsuir.kspu.edu/bitstream/123456789/1405/1/%D0%A1%D1%82%2011.pdf>.
75. Пахльовська О. Мова влади і влада мови в пострадянському Задзеркаллі. *Світогляд*. 2008. №2. С.24–28.
76. Піддубцева О. І. Науковий / професійний концепт та його функціонування у фахових концептосферах. *Науковий вісник кафедри ЮНЕСКО Київського національного лінгвістичного університету. Філологія, педагогіка, психологія*. 2014. Вип. 29. С. 156–160.
77. Перевалов В. Культуроформирующие функции: состав, структура и место в системе функций журналистики. *Вестник Московского университета. Серия: Журналистика*. 1999. № 5. С. 3–7.
78. Печерських Л. Концептуальні дискурси сміхової культури в українській прозі 90-х років ХХ століття (творчість Юрія Андруховича) : автореф. дис. ... канд. філол. наук. Харків, 2008. 19 с.
79. Попова З., Стернін Й. Очерки по когнитивной лингвистике. URL: http://sterninia.ru/files/757/4_Izbrannye_nauchnye_publicacii/Kognitivnaja_lingvistika/Ocherki_po_kognitivnoj_lingvistike_2001.pdf
80. Починок Ю. Світоглядна публіцистика як засіб протидії масовій культурі. URL: <http://bo0k.net/index.php?p=achapter&bid=18127&chapter=1>.
81. Починок Ю. Журналістика і літературний постмодернізм: від аналізу до «нових обсервацій». URL: <http://pochynok.at.ua/load/1-1-0-1>.

82. Публіцистика Івана Франка. URL:
http://studexpo.ru/100706/literatura/zagalni_vidomosti_publitsistiku_osoblivosi.
83. Пэнто Л. Философская журналистика. URL:
<http://sociologos.net/textes/pinto/pinto1.htm>
84. Прихода Я. Європа як концепт. URL:
<http://journlib.univ.kiev.ua/index.php?act=article&article=268>.
85. Різун В. Соціальні комунікації як інженерне вчення, або соціальні комунікації в системі соціального інжинірингу (соціальна інженерія). URL: http://www.libr.dp.ua/PDP/Communication-2_March2012_final.pdf.
86. Руденко Л. С. Українська журнальна публіцистика в парадигмі постмодернізму (80-ті рр. XX ст. – перше десятиліття XXI ст.) : автореф. дис. ... канд. соц. комунікацій : спец. 27.00.04. Запоріжжя, 2010. 19 с.
87. Селиванова О. Принципи концептуального аналізу. *Актуальні проблеми металінгвістики*. Київ–Черкаси : Брама, 1999. С. 11–14.
88. Сільман К. Письменницька публіцистика як явище на перетині літератури й журналістики (на матеріалі збірки Юрія Андруховича «Тут похований Фантомас»). URL:
http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npchdufl_2015_259_247_17
89. Сюдюков І. Публіцистика Володимира Винниченка як блискучий зразок викриття московського імпер-шовінізму. URL:
<http://incognita.day.kiev.ua/publiczistika-volodimira-vinnichenka-yak-bliskuchij-zrazok-vikrittya-moskovskog-imper-shovinizmu.html>.
90. Сварник Г. Редакторська та видавнича діяльність Дмитра Донцова львівського періоду (1922 – 1939). *Україна в минулому. Вип. 9*. Київ–Львів, 1996. С. 153 –162.
91. Стеблина Н. Сучасна українська письменницька публіцистика у варіанті виступів О. Забужко, Т. Прохаська, Ю. Андруховича. URL: www.irbis-nbuv.gov.ua/.../cgiirbis_64.exe?.

92. Титаренко М. Світоглядна публіцистика: спроба полемічного дискурсу. *Вісник Львівського університету*. Львів : Видавничий центр ЛНУ ім. І. Франка, 2006. С. 118–134.
93. Титаренко М. Феномен публіцистики: проблема дефініцій. *Вісник Львівського університету. Серія: Журналістика*. 2007. Вип. 30. С. 41–50.
94. Топачевський А. Адреси Михайла Грушевського. URL: https://dt.ua/HISTORY/adresi-mihayla-grushevskogo-_.html.
95. Трачук Т. До витоків української науки про журналістику. URL: <http://journlib.univ.kiev.ua/index.php?act=article&article=11>
96. Українське шістдесятництво. URL: <http://www.ukrlib.com.ua/encycl/60/>.
97. Убийко В. И. Концептосфера человека в семантическом пространстве языка. URL: www.vestnik.osu.ru/2004_5/6.pdf.
98. Ужченко Д. Символ-концепт-компонент фразеологізму. *Вісник Харківського університету. Серія: Філологія*. 2000. С. 49.
99. Фіхте Й. Із праці «Промови до німецької нації». Мислителі німецького романтизму. Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 2003. С.110–134.
100. Франко І. Одвертий лист до галицької української молодечі. *Збір. творів: у 50-ти томах*. Київ: Наукова думка, 1986. Т. 45. С. 401 – 409.
101. Франко І. Дещо про самого себе. *Збір. творів: у 50-ти томах*. Київ: Наукова думка, 1986. Т.31. С.28–32.
102. Фросар А. Світ Івана Павла II. Львів : Місіонер, 2001. С. 114.
103. Фрасинюк Н. Концепт як універсальний феномен національних картин світу. *Мовні і концептуальні картини світу*. 2009. Вип. 26. Част. 3. С. 249–253.
104. Хоменко Т. Публіцистика Івана Франка як приклад національного типу мислення. *Вісник Львівського Університету. Серія: Журналістика*. 2006. Вип. 28. С.17–22.

105. Чернявська Л. Теорія та історія публіцистики. Навчальний посібник для студентів магістратури факультету журналістики. Запоріжжя: ЗНУ, 2010. 90 с.
106. Шебеліст С. В. Особливості розвитку сучасної української есеїстики в системі журналістських жанрів : автореф. дис ... канд. соц. ком : 27.00.04 Київ, 2009. 18 с.
107. Шлемкевич М. Новочасна потуга (Ідеї до філософії публіцистики). URL: <https://lysty.net.ua/novochasna-potuha>
108. Шпаеман Р. Універсализм чи європоцентризм. *Ї*. 1995. № 1. С. 24.
109. Штерн І. Вибрані топіки та лексикон сучасної лінгвістики: енциклопедичний словник. Київ : Артєк, 1998. С. 191–192.
110. Шуть В. Інтерсеміотичність поетики сучасної української есеїстики (на матеріалі творчості Юрія Андруховича та Оксани Забужко) : автореф. дис. ... док. філол. наук : спец. 10.01.01. Київ, 2014. 20 с.
111. Шутяк Л. Чи боїшся ти Фантомаса? URL: <http://litakcent.com/2015/02/12/chy-bojishsja-ty-fantomasa/>.
112. Энговатова А. Социальная онтология «новых философов». *Социологическое обозрение*. 2007. №6. С. 47–54.